

М. И. КАЛИНИН

**ШЭМЭР-ШАМЫЧЛАН
СОВЭТ ВЛАСТЬ МОМ ПУЭН**

250
700

МАРГОСИЗДАТ 1937 ЙОШКАР-ОЛА

Мар-А
3-2

ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

М. И. КАЛИНИН

ШЭМЭР-ШАМЫЧЛАН
СОВЭТ ВЛАСТЬ МОМ ПУЭН

МАРГОСИЗДАТ 1937 ЙОШКАР-ОЛА

№ 53

Лишыл шушаш жапыштэ Совет Ушэмысэ чыла калык, 18 ийготаш гыч тўналын, пөрйэнг дэн удрамаш-шамыч, төр вик сайлымаш дэнэ тайнэ голосоватлэн шкэнжын прэдставитэльжэ-шамычым СССР Вэрховный Советыш сайлаш тўналыт.

Чыла рэспублик, край да областьлаштэ кизыт сайлымаш ончылсо кампаний шарлэн. Вашкэ Вэрховно Совет дэпутатыш кандидат-шамычым выставльятлымаш да обсуждатлымаш, Совет Ушэм калык ончылно шогышо политический дэн экономический проблем-шамычым обсуждатлымаш тўналэш; властын начар ыштышэ органжэ-шамыч да совет-шамычын йөрдымө пашайэнышт-шамыч массын путырак чот критикашкыжэ вэрэштыт. Шонаш күлэш, йатыр случайыштэ мэ антисоветский элемент-шамычын вылазкыштымат ваш лийына.

Всэобщо, вик да төр сайлымаш права нэгызэш тайнэ голосоватлэн сайлымаш Совет Социалистический стройым адак кугунрак пэнгызэмда.

Сайлымаш ончылсо погынымашлаштэ миллионло сайлышэ-шамыч Совет элын эртымэ корныжлан итогым ышташ тўналыт.

Шкэнжын коло ий годсэк илымаштыжэ СССР калык-шамычлан Совет власть мом вара пуэн? Совет Ушэм калык-шамыч Совет строй жапыштэ мом ыштэн шуктэныт? Чынакшым, Совет Ушэм калык-шамыч властын Советский формыжо годым коммунистический партий вуйлатымэ дэн мом ыштэн шуктэныт?

Коло ий—йэн-шамычын илышыштлан изи срок огыл. Но государствылан, тудын кушшашыжлан тидэ пэш шагал, вэт калыкын кушмыжо посна йэнгын кушмыж дэч йатыр эркын кайа.

Йэвропо дэн Америкын эн культурно калыкыштын кушмыштым мэ ончалына гын, тидэ кушмаш кузэ эркын каймым ужуна, да ончык тудо кэч кунамжак ок кайэ Историйыштэ цэлый калыкын дэградаций случайжэ шагал огыл, а йужгунам нунын исторический арэна гыч пүтынэк йомашыштат лийэдэн. Тидым каласаш гынат сита, Китай ала кунам ожно тўнаштэ культурно государствэ-шамыч гыч иктыжлан шотлалтын. А кызыт? Кызыт Китай, шуко миллион насэлэнийан пэш кугу тэрриторийжэ уло гынат,— тугэ гынат, тидэ вараш кодшо эл, тудым наживэ цэль дэнэ империалистический хищник-шамыч эксплуатироватлат да ужашлан кушкэдылыт. Калыкын корныжым ончэн лэкшашлан тудын лэкмэ положэныжым шинчаш күлэш.

Тэвэ тыгэ, СССР калык-шамычлан Совет власть мом вара пуэн? Мый шонэм, Совет властын калыклан пумыжо гыч главныйжэ, рэшайущийжэ да тўнгжэ—тидэ тудо, Совет Ушэм калык-шамыч кугуж гыч лишыл кодшо жапыштэ забитый да эксплуатируемый улшо шагал числэныйжэ мартэк, шкэныштын собствэннэ благополучийыштан оза лийыныт. Нуно собствэннэ пийалыштым тапаш йбным налыч. Эксплоататор класс-шамыч пудырталтыныт да пытаралтыныт, а нунын дэн кризис-шамыч, пашадымылык, күчызылык да массым разоритлымаш пытаралтыныт; айдэмэ айдэмым эксплуатироватлэн кэртшаш йбн пытарымэ. Колхоз крэстьянствэ кулак дэн помэщик-шамычын эксплуатацийышт гыч утарымэ вэлэ огыл, но мландэ да кызытсэ жапысэ тэхникэ дэнэ обэспэчитлымэ. Тошто Россий „калык-шамычын тьурмашт“ ыльэ, СССР—калык-шамычын кэлшымаш эл.

СССР пашазэ дэн крэстьян-шамыч шкэныштын пийалыштын йэдинствэннэ озашт улмо нэргэн чыла тидэ ок ойло мо? Нигöланат тидэ пийалым шупшын налаш ок вэрэшт! Совет элын чыла калыкшат изыжгэ кугужгэ чыла шкэнжын вийжым совет мландын нэприкосновенностьшо вэрч, Ленинын—Сталинын пашашт вэрч, коммунизмын сэнышашыжэ вэрч пуа. Совет Ушэм калык-шамыч шкэныш-

тын пийалыштым ышкэ кидыштышт кучат. Нунын энергийышт, вольашт, настойчивостьышт, пашалан способностышт да пашаштэ упорствышт гыч нунын материальнэ обэспэченностышт да кукшұ культуру уровэньышт зависит-лалт шога.

Тидэ пэш кугу благо! Мландэ шар умбалнэ ик калыкынат тидэ йөнжө укэ. Тудо тидын дэч лишитлалтын, тудо капиталистический господство шынчыр дэнэ куктымо, тудо— капиталистический общэствын рабшэ да шкэнжын материальнэ кукшытшө дэн культурно кушмашыжым суцэствэннэ вашталтэн кэртмаш влианьэ дэч лишитлалтын.

Совет Ушэмыштэ пашазэ, крэстыян дэн трудовой интэллигенцийын крэдал налмышт тудланак значительнэ, тидэ нунын пырля ыштымэ паша рэзультатышт. Коллэktivнэ паша, Совет Ушэмын пойанлыкшым кугэмдышыжла, тудын дэн пырляк кажнэ посна айдэмын благосостойанийжымат сайэмда.

Личнэ дэн коллэktivын интэрэсышт тидэ сочэтатылалтышт, кажнэ айдэмын шкэ вийжым пұтыньэк пыштэн кэрташ лийшэ тидэ йөн—Совет Ушэмын путырак кугу сэгэн налмашыжэ улэш.

СССР-ыштэ ПАШАЗЭ КЛАСС МОМ ЫШТЭН ШУКТЭН

Йэвропысо пашазэ-шамыч дэн тагастарымэ годым руш пашазэ классын социализм вэрч кучэдалмэ историйжэ кұчык, но чаплэ. Российыштэ капиталистический экономикэ пашазэ движэньэ-шарлымэ дэч эркыңрак тэмпэ дэнэ шарлэн.

Тидэ альэ шукэртэ огыл ыльэ. Мый тугай жапым илэнам, кунам заводышто пашам эрдэнэ 6 шагатат 30 минутышто ышташ тўналын да кэчывал кочкышлан шагатат пэлылан чарнэн, кастэнэ 6 шагатыштэ пытарэныт. Фабриклэштэ паша эрдэнэ 5 шагатлан тўналын да 8 шагат кастэнэ пыта ыльэ, эр кочмаш дэн кэчывал кочмашлан гына кок шагатлан чарнат ыльэ. Пашазэ-шамыч утларакшым барак гайэ общэжитылаштэ илат ыльэ.

Заводысо начальствын произволжо ваштарэш протэст шукуж годым организованнэ огыл эртэн да чўчкыдынак мастэр-шамычым кырымаштэ койын. Йужгынам мастэр-шамычлан вуйышкышт мэшакем чиктат да нуным завод капка ончык тачкэ дэнэ шупшыктэн луктыт ыльэ. Мастэр-шамычым кырымашкэ ушнышо йэн-шамычым пашазэ-шамыч улшо гньот да мастэр-шамычын личнэ произволышт ваштарэш лўддэ кучэдалшэ сэмын аклэныт. Пашазэ-шамычын погынымо главнэ общэствэnnэ вэрышт пивной дэн трактир ыльыч.

Пашазын илышыжэ путырак примитивнэ ыльэ; ындырышэ кужу паша кэчэ, начар пачэр условий—руш пашазын удэлжэ лийын. Пашазэ-шамычлан пўтыньэк гайак чыла ышкэ йара жапыштым трактирыштэ, пивной дэн чайный-лаштэ эртараш вэрэштын. Пашазын пашадаржэ тунарэ изи ыльэ—тудо йэшлан путырак начар илашыжат пыкшэ гына сїтэн. Москошто Прохоров мануфактурышто кушто пашадар эн кўшино ыльэ, тылзаш пашадар кокла шот дэнэ 20 тэнгэат 50 ыр ыльэ. Кажнэ прэдприятыйштэ сэмынак тунам игылтмэ штраф систэмэ примэньатлалтын. Тидэ Прохоров мануфактурыштак пашазэ-шамычым тидлан штрафоватлат ыльэ:

бэзобразийлан—50 ыр,

конторын кэлшымыжэ дэч посна шкэ дэран йэнгым малаш кодымылан—50 ыр,

ўлыл капка коч каймылан—50 ыр,

кудвэчэ гыч каймылан—50 ыр,

эр кыньэлмылан—50 ыр,

Йужо „богомольный“ фабрикант-шамыч пашазэ-шамычым „чэркыш коштыдымылан“ штрафоватлат ыльэ.

Мастэр-шамычын пашазэ-шамычым ончымашышт йёршэш гайак патриархальнэ ыльэ. Тидэ альэ вэс мастэр дэнэ ик йалысэ пашазэ-шамыч ыштэныт. Ыльэ пўтынь мастэрской-шамычат, кушто ик йалысэ йэн-шамыч пашам ыштэныт. Йал гыч у пашайэн толын гын, зэмляк-шамычшэ тудым заводыш альэ мастэрскойыш пашаш шогалтэныт, палэ, кўлэш нарэ нунын зэмлякыштын подаркыжэ окса дэнэ альэ натуро дэнэ мастэрын „кумылжым порэмдэныт“. Ма-

стэр пашаш шогалтымыжлан взяткым налын, а йужо гунам нашаэ-шамыч дэч кўкшырак пашадарым налмыштланат оксам налын.

Тидэ альэ вэс прэдприйатыш нурымыжо годым пашазылан мынбар унижэнийым чыташыжэ логалмым ончыктышо примэрым пэш шуко ончыкташ лийэш ыльэ. Тудын кокла гыч иктэшыжэ гына шогалына. „Русско-американская резиновая мануфактура“ (кызытсэ „Красный треугольник“) заводышто пашазэ-шамычым пашашкэ тэвэ тыгэ налыныт.

«Пашашкэ арныштэ кок кана—шочмын да изарнбан налыныт. Дирэктор йэн-шамычым панель воктэн строй дэнэ шогалта да мäsникын вольыкым ойырэн коштмыжла, кō пэнгыдырак, кўжгырак капан, унгышб, йодышлан пагалэн ваш мутым пуышо-шамычым ойырэн коштэш, а тудын почэш шэнгэлныжэ—тудын тэлохранитэльжэ „Дьяволе“ прозвищан старший отмэтчик Франц коштэш. Франц нэмэц, рушла пэш начар ойла. „Тышкэ, дьяволэ тушко, дьяволэ манын гына кычкырэн. Гэйзэ запискым пуа, а „Дьяволе“ проходнойыш колта, а тушто мастэр-шамыч сортировкым ыштат».

Но тунамат пашазэ коклаштэ пашазэ классын илышыжым сайэмдымэ корно нэргэн шонышо йэн-шамыч лэкташ тўнгалыныт. Пашазэ-шамычын капиталист-шамыч ваштарэш кучэдалмашышт эрэ утларак организованнэ да сплочэнно характэран лийаш тўнгалын. Стачкэ дэн забастовко-шамыч пашазэ движэньын общо задачыжэ да цэльжэ дэнэ утларак чўчкыдынрак кылдалтыныт. Пашазэ классын капиталистический строй ваштарэш нэпримиримэ кучэдалмашэшыжэ Лэнин-Сталин партий, коммунистический партий шочын, кушкын да пэнгыдэмын.

Вэликий Октябрьский социалистический рэволюций дэч ончыч пытаргыш лу ийлаштэ пашазэ класс шкэнжын илышыжым ик мынбар сайэмдэн: паша кэчэ кўчыкэмын, заработок кушкын, пашазэ классын вэрхушкыжо илаш изиш сайрак йбным налын. Но тидын дэнэ пырляк пашазэ-шамычын материалнэ положэньын нэустойчивыштыт кугэ-

мын. Капитализм кушмаш дэнэ пырла кризис-шамыч чүчкыдэмыныт, тидэ жапыштэ пашазэ-шамыч шүдö түжэм дэнэ фабрик дэн заводла гыч луктын кудалталтыныт, завод капка ончылно пашан запаснэ армийжэ эрэ кушкын шогэн.

Руш пашазэ эрэ утларак нэобэспэчэннэ пролетарыш савырнэн. Тудо тачэ пашам ыштэн, эрла пашам ышташ тўналэш манын йөршын ўшанышыжэ лийын огыл; тачэ опрэдэлыонный зароботкым налын, эрлат тидэ зароботкыжо лийэш манын йөршын ўшанышыжэ лийын огыл.

Совет государствыштэ пашазын ылышыжым тошто кугыжан Российыштэ ылымыжэ да ыштымыжэ дэнэ танастарэн ончыма гыч, нунын коклаштэ могай кугу пропасть улмым мэ ужнына. Капиталист дэн помэщик-шамычын господствыштым пытарышэ кугу социалистичэский рэволюций Россий пашазэ-шамычын ылыш дэн паша условийыштым вож гычак вашталтыш. Илышын ик эн важнэ сайэмашыжлан мый тидым шотлэм: тачэ пашазэ ўмбалнэ курмылык дамоклов мэч ок кэчэ,—пашазэ эрла паша дэч посна кодмо дэч ок лүд. Рвэзэ да мэмнан пашазэ-шамычын кыдал тукымжат ожно пролетарийын паша йомдармыж годым кузэ тучмым, пэрэживатлымым дажэ шонымаш дэнат воспроизводитлэн ок кэрт. Пашазэ-шамычын высший катэгорийыштат, шкэныштын пашадар кугытышт дэнэ вэлэ огыл, но тудын постойанствыжэ дэнат утларак обэспэчэннэ ылыч гынат, тидэ пашазэ-шамычат кажнэ минутышто пашадарыштым йомдарэн кэртмышт нэргэн шонымаш дэч нигунамат углэн огытул. Эн утларакшым тыгай шонымаш кризис да дэпрэссий манмэ жапыштэ лийын.

Заводышто пашам ыштэн, палэ, пашазэ, дэсатник, мастэр, мастэрской начальник дэнэ ваш тўкнылэш. Капиталистичэский производство условийыштэ мастэр дэн пашазын интэрэсышт эртак вэс тўрлö улыт. Мастэр ўзгарым шогымо акшэ дэч шулдынак ыштынэжэ. Пашазэ шэргынрак налнэжэ. Тидэ почвэш эрзак ваш тўкнымаш лийэдэн. Шкэнын скромно кучаш, мастэрым да соотвэтствуйшо начальством шыдэштараш огыл манын, пашазэ кэч кузэ тыр-

шэн гынат, тудо кажнэ кэчын ыштымэ пашаштыжэ нинэ ваш тўкнылмаш дэч утлэн кэртин огыл, а кунам кризис альэ дэпрэссий тўналэш пашазэ мастэр дэнэ лийшэ тидэ ваш тўкнылмаш нэргэн шарнэн да тудын могырым расправым, паша гыч луктын шумым вучэн. Кэч могай минутыштат паша гыч луктын кудалтымэ лийын кэртмаш тидэ сознаний пашазэ классын бичшэ ыльэ, тудо пашазэ-шамычым эртак йамдэ лийын шогаш, мастэрым эрэак шотлаш, шкэнжын кажнэ дэйствийжым учитыватлаш заставитлэн. Тыгэ кугыжан Российыштэ ыльэ да, тыгэ улэш капитализм господство эллаштэ. Мэмнан дэнэ, Совет Ушэмыштэ йёршэш вэсэ полджэньэ: айдэмым айдэмэ дэнэ эксплуатироватлымаш укэ, бэзработицэ йёршэш пытаралтын, мастэр дэн пашазэ ик шонымашан улыт— социализм пашалан кузэ гынат сайракын служитлаш.

Заводышто мый постойаннэ пашазэ улам манмэ сознаньэ, тидэ альэ вэс причин дэнэ ик заводышто паша шагалэмэш гын, мыйым вэс заводыш кусарат манмэ сознаньэ, ик вэрыштэ постойаннэ ыштымэ сознаньэ, коллэктивлан мыйын пашам кўлэш манмэ сознаньэ—айдэмым самостойатэльныйым ышта, тудын жизнэдэйатэльностьшым нўлта, пашазылан чумыр йара жапшым уло эрык дэнэ канымашлан, модмашлан, шкэнжын культур кўкшытшым нўлталашлан, общэствэन्नэ-политичэский организацийлаштэ пашам ышташлан кучылташ йўным пуа.

Пашазэ дэн колхозник эрласэ кэчылан тичмаш ўшанымашым налыныт, нунын илышыштышт матэриальнэ дэн культур кўкшытыштым эрэ утларак нўлтымаш нунын паша ыштымаштышт качэствэ дэн количэствэ гына рэшатла. СССР-штэ шэмэрлан бэзработицэ, кўчымаш, шужымаш лўдыкшў пытэн. Кажнэ пашазэ дэн колхозник шкэнжын ончыкылык илышышкыжэ ўшанэн да куанэн онча, шынчымаш дэн культур налаш эрэ утларак кугурак трэбованьым ышта¹⁾.

Кугу социалистичэский рэволюцийын тидэ сэнгымашыжэ мэмнан чумыр пашазэ класс ўмбак палым пышта, тудын

1) ВКП(б) XVII-шэ снээдын рэзолюцийжэ гыч.

характержым вэсэмда. Ушаныдымэ, эрла кэчылан ушаныдымэ йэн гыч, мэмнан пашазэ активнэ оптимистыш савыра. Тидым мучашдымэ шуко примэрыштэ ужаш лийэш.

Но мэмнан пашазэ - шамычын оптимизмышт, „срэднэ американэцын“ оптимизмыжэ манмэ дэнэ нимо обцийжат укэ, кудо шкэ илыш. планжым фортунаш, нэвэройатный случайэш, вучыдымо пийалэш да благоприатнэ обстойатэльствэ лиймашэш ышта. Ойлашыжат ок кұл дыр, вэт тидэ расчот-шамычын утларак ужашыжэ йара шонымаштэ гына улыт, вэт нуным капитализм условий бэзжалостно пытарэн шога. Нунын нэгызышт пустой воображэньыштэ вэлэ кийат. Совет пашазын оптимизмыжэ обосноватлымэ дэчат кугурак, молан гын, тудо совет стройын сущностьшо гычак лэктэш, тудо посна пашазын илышыжым сайэмдышаш вэрч чумыр коллективын, чумыр пашазэ классын интэрэсован улмышт гыч лэктэш. Тидэ оптимизм СССР-ын Сталинский Конституцийжэ дэнэ нэнгыдэмдалтын: „ССР Ушэм граждан-шамыч пашам ышташ, вэс сэмын манаш, гарантированнэ пашам налаш, количэствэ да качэствэ шот дэнэ пашадарым налаш праван улыт“. Капиталистичэский элласэ пашазэ-шамычын могай оптимизмышт лийын кэртэш, йэжли, изэмдымэ официальный данный почэш США-штэ—эн обеспэчэненэ капиталистичэский элыштэ—10 миллион йэн бэзработный улыт! Германийыштэ бэзработный армий 3,5 миллион йэн чотлалтэш, Английыштэ—2 миллион, Польшышто—367 тўжэм йэн.

Кугу социалистичэский рэволюций руш пашазылан тўнъаштэ эн кўчык паша кэчым—шым шагатан паша кэчым кондыш. Тидэ путырак кугу сэнымаш, кудын значэньыжым аклэн мошташат йбсö. Производствышто шым шагат годым гына лиймыжэ дэнэ, совет пашазын канашлан, малашлан, личнэ да общэствэненэ илышлан 17 шагат жапшэ уло. Тидэ ончыкта: шкэнжын политичэский дэнэ культурный кўкшытшым нöлталаш пашазын жапшэ ситышын уло; тидэ ончыкта, пашазэ йэшыжланат жапым кўлэш нарэ ойырен

кэртэш; тидэ ончыкта, пашазын шкэ йоча-шамычшын культурно кушмыштым ончашланат жапшэ ситышын уло.

Кугыжан Российысэ пашазэ-шамычын тидэ ниможат укэ ыльэ. Чумыр капиталистичэский туньасэ пашазэ-шамычын тидэ укэ.

Кугыжан Российыштэ, правил сэмынак, пашазэ - шамычын йочашт ончалтдэ кушкыныт, йара жапым нуно пашазэ квартал-шамычын лавран луклаштыжэ эртарэныт, уголовно прэступник-шамыч радамым тэмэныт, а изиш гына кушкыныт гын, школым пытарыдэак фабрик дэн заводлашкэ мальчиклан альэ учэниклан кайэныт. Кугыжан Российыштэ чыла пашазэ кокла гыч кумышо ужашыжэ луаткок ийым шуктыдэ фабрик дэн заводлаштэ пашам ышташ тунгалыныт (нунын кокла гыч 10 процэнтшэ фабриклэшкэ 10 иймат шуктыдэ кайэн). Вэс кумышо ужашыштыжэ 12—14 ий шумо жапыштэ пашам ышташ тунгалын. Пашазэ-шамычын кумышо ужашыжэ гына пашам 15 ийаш гыч ышташ тунгалын¹⁾.

Тидэ чыла шарныдымашыш пурэн. Кызыт шэмэр-шамычын йочашт культурно обслуживатлымэ лийаш йонышт уло. 1937 ийыштэ СССР-ысэ кыдалаш дэн тунгалтыш школаштэ 30 миллион нарэ йоча тунэмэш. СССР гражданин шкэ йочажын тунэммыжэ вэрч ок ойгыро. Тидлан оксам тулыдэ туныктышо школ-шамыч улыт да, тушко ачашт-авашт шкэ йочаштым закон почэш обэзатэльныэ колтышаш улыт. Кажнэ йочан ончыкылык корныжо тичмашынак тудын способностьшо да наклонностьшо дэч лэктын шога.

Мэмнан дэнэ тидэ оксаш ок кусаралт, тидэ пашазын бэджэтыштыжэ йоршэш ок шотлалт, а вэт тидэ государствэннэ раскотын путырак кугу статьяжэ. Тошто Российыштэ кыдалаш школышто тунэммылан налмэ ак кугу огылыльэ, но тугэ гынат йочам туныктымаш идалыкыштэ 250 тэнгэ дэч шагал огыл шогэн, а квалифицированнэ пашазэ тылзылан 40—45 тэнгэм гына налын. Тунам кыдалаш учэбнэ

¹⁾ „Моско губэрнысэ статистичэский свэдэньэ-шамыч сборник“, санитэрнэ статистикэ отдэл IV-шэ том, 1-шэ часть, 288 могыр.

завэдэнийлаштэ молан пашазэ шамычын икшывышт йӱршын гайак укэ улмым тыжэчын умылаш лийэш.

Пашазэ-шамычым чэрланымэ, пашам ыштэн кэртдымэ лиймэ, тугак шонгэммэ случайлан страховатлымаш—социалистический рэволюцийын изи огыл сэнымашыжэ. Ак дэч посна мэдицин полыш пумаш мо лийэш? Мый квалицированнэ пашазэ ылым, мыйын пашадарэм пашазэ-шамычын кыдал пашадарыштым эртарэн. Ик кана мый заводышто чэрланышым. Кок тылзэ чэрлэ кийшым, да тидэ жаплан страхкассэ гыч улыжат 15 тэнгэм налынам, а вэт мыйын пашадарэм гыч процентат пэлэ страховойым кучэн кодылыныт. Тышкак докторлан тўлымым, эмын акшым йэ-шарыза—мыйын, квалицированнэ пашазын могай положэныштыжэ лиймэм тланда раш лийэш. Кок тылзэ чэрланэн киймаш мыйым, ожно ойлымыла, йӱршэшак рўзалтэн луктын.

Шонгэммэк да пашам ыштэн кэртыдымэ лиймэк материалнэ обэспэчэным налына. Айдэмэ самырык, вийан улмыжо годым тидэ вопрос дэнэ ок интэрэсоватлэ. Тошто Российыштэ тыгэ лийэдэн: квалицированнэ пашазэ начар огыл пашадарым налэш. Но тэвэ тудо шонгэмын. Мом ышташ? Заводышто тудо пашам шуко ий годым ыштэн гын, тудым заводысо администрацийын ўшанлэ слугажылан шотлат гын, тудым квалицированнэ паша гыч сторож пашаш, альэ мастэрскойыш уборщиклан кусарат. Тидын сэмынак, конэшнэ, тудын пашадаржат изэмэш. Но вэт тидэ положэныштыжэ „пийалан-шамыч“ гына, администрацийлан поснак кэлшышэ йэн-шамыч гына лийыныт. Шуко шонгыжо расчотым налын. 30—40 ий жапыштэ капиталистым пойдарышэ пашазэ паша гыч луктын колтымо дэч вара кузэ илаш тўналэш, капиталистлан йӱршэш бэзразличнэ. Паша гыч луктын колтымо пашазэ шкэнжын шонго ылышыжым альэ икшывышт полшымо дэнэ, нуно кэч изишак гынат устроитлалтыныт гын, альэ шкак иктаж мо дэн, кўчы-машымат искльучатлыдэ, илаш тӱча.

Тыгэ тошто кугыжан Российыштэ вэлэ огыл лийын,

тыгэ кызытат чыла капиталистический тўньаштэ лийын шога. Капитализм мыньар развитойрак, тунар ийгот шотышто пашазэ ондакрак, эксплуатироватлашлан шагал йёршө тарман сэмын, завод гыч луктын кудалталтэш. Тэвэ тланда пашазэ-шамычын шонгтэммэкышт капиталистический „обэспэчэнность“.

Мэмнан дэнэ вэс положэньэ. Кажнэ чэстнэ совет гражданин закон почэш тудлан принадлежатьлалтшэ пэнсий дэнэ обэспэчиватлалтэш. Раш, нинэ факт-шамычым ончыма гыч, капиталистический тўньаштэ да мэмнан дэнэ йэн-шачымын психологийышт йёршэш түрлө.

Чын, мэмнан дэнат „ушан-шамыч“ улыт, нуно мэмнан пашазын пачэржэ дэн кочмашыжым амэрикан пашазын пачэржэ да кочмашыжэ дэнэ танастарат да, амэрикан пашазэ шылым шуқырак кочкэш, тудын пачэржэ сайрак манын ойллат. Мый допускатлэм, Амэриказыштэ пашазэ классын пашам эн утларак ыштэн кэртшэ ужашыжэ шкэнжын вийжэ эн чот пэлэдмэ жапыштэ шоколадым руш пашазын кочмыжо дэч ала утларакат кочкэш. Но вэт шоколад плиткэ-шамычым гына вэлэ шотышко налман огыл, Совет Ушэмыштэ пашазэ дэн служышо-шамычын улшо пэш кугу матэриальнэ-культурно обслуживаньыштым: канымэ пөрт, санаторий, йоча сат дэн йаслэ-шамычым, мұшкыран улмылан да аза ыштымэ жаплан отпуском, тылэч молымат шотыш налаш күлэш. Тышкэ заводлаштэ пэш шуко тэатральнэ-музыкальнэ организаций-шамычым, бэсплатнэ концэрт-шамычым, экскурсий-шамычым, молымат йэшараш күлэш. Тидым чылажымат иктыш ушаш гын,—СССР пашазэ классын положэньыштыжэ кэч могай капиталистический элысэ пашазэ классын положэньыжэ дэнэ танастарымаштэ могай кугу ойыртэмыш улмым мэ ужына. Вэт случайнэ огыл мэмнан чыла тэатр-шамыч тичак тэмыт. Тидэ мо нэргэн ойла? Тидэ совет государствысэ шэмэр массэ - шамычын матэриальнэ ситалыкышт йатырак нөлталалтмэ нэргэн, массын культурно йодмашыжэ поснак чот кушмо нэргэн ойла. Тидэ

мэмнан шэмэр массэ-шамыч тўньаштэ эн культурно лийт манын оила.

Тидэ чылажат—Кугу Октябрь социалистический революцийын сэнгымашыжын результатшэ. Тидым чылажымат пашазэ-шамычлан Совет власть кондэн. Совет власть пашазэ классым Совет Ушэмыштэ улшо чыла пойанлыкын озажым ыштэн. Матэриальнэ дэн культур цэнностын вийангмаштыжэ кажнэ поступатэльный ошкыл шэмэр - шамыч массын достойаньжэ лийэш.

Капитализм мыньар развитойрак, пашазэ тунарылан йорлырак, нэобэспэчэнныйрак лийэш. Мэмнан родинэ мыньар куатлырак да пойанрак лийэш, шэмэр-шамыч массын ылышыжэ тунарэ зажиточный да культурный лийэш.

Вот мом калыклан Совет власть пуэн. Тэвэ кушто совет властын вийжэ. Тэвэ молан пашазэ класс, совет властын творэцшэ, организаторжо да тудын вэрч кучэдалшэ главнэ бойэцшэ лийын, шкэнжын кугу социалистический родинжым шкэнжын уло куатшэ дэнэ пэнгыдын арала да чоткыдын орола.

КОЛХОЗНО КРЭСТЬАНСТВЭ—СОВЭТ ВЛАСТЫН ЎШАНЛЭ ЭНЭРТЫШЫЖЭ

Совет власть вэрч кучэдалмаштэ, тудын творческый вийжым вийандэн колтымаштэ пашазэ класс дэнэ пырля крэстьянстват участвоватлэн. Совет властын осал тушманышт-шамыч ўшанэныт: Совет Ушэмысэ крэстьянствэ утларакшым тыгыдэ собствэнник гыч улмыжо дэнэ пашазэ класс почэш ок кай, коммунистический партий почэш огэш кай, коллективизацийыш вончымо годым тудо производство средствалан частнэ собствэнность йоммаш дэнэ ок кэлшэ да Совет власть ваштарэш кайа—манын. Тидэ тыгэ ышлий. Ындэ йочаланат раш: крэстьянствэ коммунизм вэрч кучэдалмаштэ пашазэ классын йолташышкыжэ савырнэн.

Капиталист-шамыч коммунизм дэч чортын ладын дэч лүдмыжэ сэмынак лүдыт, да шкэ лүдмыштым шэмэр массэ

коклаш, утларакшэ крэстьянствэ коклаш шараш тыршат. Укэ! Коммунизм капиталист-шамычлан вэлэ лудыкшö, шэмэр массылан гын, коммунизм капиталистичэский рабствэ гыч утлаш корным ончыктышо свэточ, майак лийын шога. Тидым колхоз илыш корныш пэнгыдын да пöртылдымашын шогалшэ совэт крэстьянстват ончыктэн пуыш.

Лэнин шкэнжын „Аграрная программа социал-демократии в первой русской революции 1905—7 годов“ книгаштыжэ возэн: „лу миллион крэсаньык суртын 73 миллион дэсэтин мландэ. Коло кандаш тужэм благородно да чумазэ лэндлорд-шамычын—62 миллион дэсэтин. Крэсаньык-шамычын мландэ вэрч кучэдалмышт тыгай тун-фонэш ви-йангэш“¹⁾.

Шудö ий дэнэ йорлэштын, чытыдымын эксплуатироват-лалтшэ да кугыжан разбойник, помэщик, йалысэ кулак-миройэд-шамыч дэнэ мучашдымын толалтшэ крэстьянствылан совэт власть шуко пуэн. Мландэ вэрч курым дэнэ кучэдалмашэш шуко крэсаньык эргэ колэн. Совэт власть лиймэк гына крэсаньык-шамыч шкэ шонымашкышт шуыч, 150 миллион *гэктар* ожнысо помэщик, казённо да монастырь мландым налыч. Тидэ мландым пашазэ дэн крэсаньык-шамычын помэщик дэн капиталист властыым крэдалын шалатымэкышт гына налаш лийын.

150 миллион *гэктар* мландын шогымыжым оксаш савыраш гын, то тидэ шкэ жапыштыжэ крэсаньык-шамычым толышо капиталист дэн помэщик дэч шупшын налмэ шуко миллиард тэнтгэ лийэш. Но паша тидэ суммышто гына огыл. Крэсаньык-шамыч 150 миллион *гэктар* утла помэщик, казённо да монастырь мландым налыныт манмэ мо лийэш?

Тидэ тэвэ мо лийэш: крэсаньык-шамыч шкэ ўмбачышт помэщик эксплуатаций кандалам кудашыныт, шкэ ўмбачышт помэщик дэн кулак-шамычын кэчэ йэда шыгырэмдэн шогымыштым ышкэ ўмбачышт налын кудалтэныт. Вэт тидэ мландылан лийын кулак дэн помэщик-шамыч крэсаньык-шамычым чыташ лийдымэ илыш условийыш шындэ-

¹⁾ Лэнин, XI т., 337 стр.

ныт. Кулак дэн помэщик-шамычын шыгырэмдымэ формо, тидэ мландэ гыч пайда лукмаш мучашдымэ тўрлб-тўрлб ыльэ. Помэщикын пўйажэ уло, тидэ пўйа дэнэ крэсаньык вольык пайдалана. Тидлан крэсаньык-шамыч помэщиклан пашам ыштэн пуаш обāзан улыт. Крэсаньык-шамычын вольык коштыктымо корнышт лач кулак мландэ коч кайа,— тидлан кулаклан тўлб. Помэщик мландэ альэ кулак мландэ лач крэсаньык пўрт-шамыч дэк мийа. Тидэ мландыш крэсаньыкын чывыжэ случайнэ логалэш,—тидланат тўлб.

„Крэсаньык кўчызб илышыш шукталтын ыльэ: тудо вольык дэнэ пырльа илэн, пэш шўкшб, тумышан вургэмым чийэн, коншудым кочкын; кунам куш куржаш лийын гын, крэсаньык шкэ мландыжэ дэч куржын, дажэ шкэ мландыжэ дэч утлышашлан мландэ налаш кэлшышылан оксам тўлэн, вэт тидэ мландылан доходым шумыж дэчат шуко тўлаш логалын. Крэсаньык-шамыч эрэк шужэн илэныт да шурно шочдымо годым шужэн да эпидэмий шарлымэ; дэнэ лу тўжэм дэнэ колэныт, тидыжэ эрэ чўчкидырак да чўчкидыракын лийын шогэн“¹⁾).

Помэщик озанлыкын крэсаньык пўрт лишнэ улмыжо йаллан чылт энгэк ыльэ. Тидэ альэ тудо уйэздыштэ помэщик кунар шуко ыльэ, вэрысэ управлэний тунар рэакционнырак ыльэ. Сай примэрлан Курский губэрний лийын кэртын. Тыштэ эн шуко помэщик улмаш, руш крэстьянствэ утларак йорло, тунэмдымэ, пызырналтшэ ыльэ, тыштак ик эн утларак рэакционно зэмствэ ыльэ. Украиныштат тыгайрак сўрэтак ыльэ, тыштэ кугу помэщик-шамыч ий гыч ийыш тўжэм дэнэ крэсаньык йэшым Дальнэ Востокуш да окзан вэс вэлкэ, Амэрикуш кайаш заставитлэныт.

Совет власть помэщик дэн кулак-миройэдым пытарымыжэ дэнэ крэстьянствылан шуко пуэн.

Йалыштэ коллективизацийым эртарымэ дэнэ совет власть социалистичэский рэволюцийын ик эн сложно задачыжым рэшитлэн. Коллективизаций процэсс пэш йбсб ыльэ. Тидыжэ тугак лийман ыльэ. Йэн-шамыч курым дэнэ тыгэ

¹⁾ Лэний, IV т., 101 стр.

илаш тунэмыныт, а коммунист партий дэн совет власть нуным „палыдымашкэ“ ўжыныт, коллективизацийым пуртэныт. Крэсаньык массын лўдмашыжым, тудын нэлэ шонымашыжым мэ умлэн улына ыльэ...

Коллективизаций пуртымо ваштарэш чыла антисовэт элэмэнт-шамыч, чыла калык тушман-шамыч, кō ожнысо капиталист строй пōртылэш манын кэч изиш да ўшанэн гын, чыланат ваштарэш шогалыныт. Коллективизаций пашам кўрлаш нуно чыланат шагал огыл ыштэныт.

Тыгэ гынат, таза шонымаш, йорло дэн кокла крэстьянствын пашазэ класслан ўшанымыжэ сэнэн. Йорло дэн срднпак массын колхозно строитэльствэ вэк вож гычак савырынымашыжэ лийын. Коллективизацийым пэш чаплын эргаралтэ. Пытартыш капиталистичэский класс—кулачэствэ йōршэш шалаталтэ. „А тидэ мом ончыкта? Тидэ тудым ончыкта: 20 миллион дэч шагал огыл крэсаньык калык, 20 миллион дэч шагал огыл йорлым кўчымаш дэн толалтмаш дэч утарэнна, кулак кабала гыч утарэнна да колхозлан кōра обэспэчэниэ йэнгыш савырэнна“¹⁾.

Мо тугай коллективизаций? Индивидуальнэ крэсаньык озанлык дэч могай тудын прэимущэствыжэ? Кызыт кажнэ колхозник тидэ прэимущэствым мый дэчэм утларак сайын ончыктэн пуэн кэртэш манын мый шонэм. Мый чылан палымэ истиным гына ушэштарэм: шўкангшэ, начар обрабатыватлымэ, начар куралмэ мландым коллективизаций культурный ышташ йōным пуэн. Тидэ пэш кугу сэнгымаш! Тидэ сэнгымашын саскажым мэ тэний погэна. Прэдваритэльнэ шотлэн налмэ почэш, кызыт мэмнан 7 миллиард пуд нарэ киндына уло. Кажнэ разумный колхозник кидэш карандашым налын шотлэн налын кэртэш шонэм: мландым индивидуальнэ йōн дэнэ обрабатыватлымэ годым шурно эн чот шочмо ийыштат мэ тыгай лэктышым налын огына кэрт ыльэ. Тидыжэ тыгак лийман. Мландым индивидуальнэ йōн дэнэ обрабатыватлымаш мо тугай—тидым мондаш ок лий. Тидэ тудым ончыкта: кажнэ крэсаньыкын кажнэ пасушто ик мы-

¹⁾ Сталин, Вопросы ленинизма, 10-шо изданий, 531 стр.

ньар агажэ уло. Иктэ мландым сайын обрабатыватла, вэсэ начарын; иктын имньжэ сай, вэсын нимолан йордымō. Шонго крэсаньык-шамыч сайын шарнат: кузэ нуно иктэ вэсыштын мландыштым шолыштыныт. Йаралан огыл тидым калык мондымашын тыгай пословицэ дэнэ палэмдэн: „Мэжи да грани—ссоры да брани“. Кō ончыч куралын тудо шкэ пошкудыжын агажгыч пластым шкэ вэкшэ курал налын, тидыж дэнэ эрэ йорлак йōсланэн.

Коллэktivизаций ага коклаштэ йыраным пытарэн, пү-тынь мландын 3 гыч 5 процентшэ мартэ налын шогышо, шүк шудым шарышэ мэжамат пытарэн. Адак ик крэсаньык ик шурным ўда, вэсэ вэс шурным; ик крэсаньыкын сай сор-тан урлык, вэсыжын—шүканшэ урлыкаш; ик крэсаньыкын шурно погэнат налалтэш, а вэсыжын тудо альэ ужаргэ; ик-тыжэ шўлым ўда, а вэсэ воктэнжак парэнгым шында. Йал озанлыкыштэ тидэ нэразбэрихэ, а тидыжым индивидуальнэ тыгыдэ озанлыкыштэ пытараш огэшат лий ыльэ, крэсаньык пасум бэзпризорныйым, шагал шурно шочыктышаным ыштэн.

Коллэktivизаций йал озанлыкыштэ тэхничэский рэволюцийым ышташ чыла күлэш условийым пуэн. Крэсаньыкын анысыр агажкыжэ тракторым пурташ лийэш ыльэ мо? Шурно погымо годым мутлан, комбайным кэч мыньар гынат, кучылташ лийэш ыльэ мо? Вообщэ ойлаш гын, индивидуальнэ крэсаньык озанлык йал озанлыкыш машина обработкым пуртымаштэ вэчно тормоз лийын. Коллэktivизаций гына науко дэн тэхникын чыла достижэнийышт дэнэ пайдаланэн мландым культурно обрабатыватлаш тўналаш йōным пуэн. 1937 ийыштэ гына колхоз дэн совхоз пасу 1 миллиардат 200 миллион тэнгэаш йал озанлык машинам налын, а пўтынь йал озанлык машиностройэний продукциян акшэ тракторостройэний дэнэ пырльа 1936 ийыштэ 2 миллиардат 260 миллион тэнгэаш ыльэ.

Коллэktivизацийын сэнымашыжэ—историчэский сэнымаш! Тудо калыклан мом пуа? Тудо крэсаньык-шамычым пэш шуко физичэский нэлэ паша дэч утара. Косильа дэнэ

альэ изи, рязанский манмэ плуг дэнэ куралмым, кырымым, түрэдмым, солымым шарналтымашат сита—тидэ нашан лектышыжэ изи лиймэ дэнэ крэсаньыкын лэш шуко вийжым йодын. А тачэ мэмнан пасулаштэ 450 түжэм трактор дэн 121 түжэм комбайн пашам ыштат. Крэсаньык пашам йэдиноличнэ ыштымаш крэсаньык-шамычын пэш шуко жапыштым налын. Кэчэ йэда ыштымэ сурт кокласэ паша крэсаньыклан госуударствын гражданин шотан положэнийжэ нэргэн шоналташ, шкэ политик дэн культуржым нёлталмэ нэргэн шоналаташ ик минут жапат лийын огыл. Изи лаштык мландыштэ йэдиноличнэ паша, эрласэ кэчылан ўшаныдымаш крэсаньыкын кругозоржым ағысырэмдэн, умствэннэ интэрэсшым ограничиватлэн, тудым нүшкэмдэн. Крэсаньыкын тидэ йорло собствэнностьшо дэнэ контррэволюций пайдаланаш шонэн.

Совет власть знатнэ комбайнэр Константин Бориным куштэн, тудо шкэ комбайнжэ дэнэ 2 түжэм гэктар пырчан шурным погэн налын. Тидэ комбайнэр Боринын бункэржэ гоч шагал гын, 180 түжэм пуд киндэ эртымым ончыкта. Боринын агрэгатшэ кэчэ йэда 75 гэктар гыч шурным погэн манын шотлэна гын, тыгэ лэктэш: Борин шкэ агрэгатшэ дэнэ гына кэчэ йэда 950 йэнгым, 150 имньым, 37 пуалтымэ машинам, имньэ дэнэ кырымэ 20 машинам алмаштэн. Тидэ тыгай услувийыштэ, йэсли 75 гэктар кид дэнэ погалтэш ыльэ гын, а кырымаш имньэ дэнэ кырымэ машина дэнэ лийэш ыльэ гын.

Совет власть Пэтровым куштэн (Кльучэв МТС), тудо кэчыштэ 23 гэктар йытыным пога. Тынар йытыным кид дэнэ кўраш 230 йэнгын нэлын паша ыштымышт кўлэш ыльэ.

Коллэktivизаций йал озанлыкыш ончыл тэхникым пуртэп. Тудо кажнэ крэсаньык дэч кугурак организованностьым да шкэ пашам пошкудын пашажэ дэнэ кэлыштарэн ыштымашым трэбоватлэн. Коллэktivизаций йалыштэ совет интэллнгэнцийым ышташ йөнум пуа. Тудо йалыштэ комбайнэр, тракторист, мэханик, хата-лабораторийласэ лаборант, колхоз прэдседатэль, бригадир, конторщик-шамычым

луктын. Ожно крэсаньык шкэнжым хлэбопашэц манын лум-дэн. Тидэ чын ыльэ. Тудо шкэ пакма имныжэ дэнэ мландым коркалэн. А кызыт? Тэвэ примэр: Пүтынь Ушэмысэ Чрэзвычайнэ VIII Совет Сйэзд дэпутат коклаштэ 13 процэнт—тракторист, 8 процэнт—комбайнэр, 26 процэнт—колхоз прэдсэдатэль, 10 процэнт—бригадир, 20 процэнт—звэньэвой, 6 процэнт вольык фэрмэ завэдуиущий, 12 процэнт—дойаркэ, прэзэ дэн сѳсна ончышо, 2 процэнт—чабан-шамыч, 3 процэнт—чай, хлопок да моло тэхничэский культур погышо-шамыч лийыныт. Развэ тидэ тудым ок ончыкто мо, „совет крэстьянствэ—тидэ йѳршэш у крэстьянствэ, тыгайым айдэмэ тукум историй альэ ужын огыл“¹⁾).

Коллэktivизацийлан кѳра крэсаньык илыш олаштэ илышэ-шамычын илышышт дэкэ вашкэрак лишэмаш тўналын, крэсаньыкын кругозоржо кумданын. Йалын пүтынь культуржо гигантски кушкын. Ожно крэсаньыкклан айдэмэ шинчымашын кўкшытышкыжѳ шуаш пэш йѳсѳ ыльэ. Ик корно—тидэ торгашэствэ корно ыльэ, тудын гоч миллион крэсаньык кокла гыч йужо иктыжэ гына шолыштын да тўрлын мошэничатлэн купэцыш лэктын. Срэдняк кыдалаш школ нэргэн гына огыл, вообщэ школ нэргэнжат шонэн гына кэртын. Кызыт йал ола дэнэ тѳрракак лийын шуын—тушто тўналтыш школ вэлэ огыл, кыдалаш шинчымаш пушо школат шуко уло. Йалыштэ пашам машина дэнэ ыштымаш инициативлан вийагаш полша, крэсаньык эргэ-шамычлан наукум, тэхникум, искусствым тунэмашышт йѳным ышта. Йошкар армийын командэ составыштыжэ, совет органлаштэ, прэдприятий-шамыч вуйлатымаштэ, йал озанлыкым вуйлатымаштэ крэсаньык дэн крэсаньык ўдрамаш-шамыч почотно вэрым налын шогат.

Тидэ коло ий коклаштэ крэстьянствэ куштылго корным огыл эртэн. Тыгыдэ собствэнник гыч крэсаньык культурно, зажиточно илыш ыштышэ коллэktivистыш савырнэн. Колхоз-шамыч крэсаньык-шамычлан кумда совет мландын

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций прэзэкт нэргэн, 12 стр., Партиздат, 1936 ий.

чын озажэ лийаш йõным пуэныт, тидэ пасулаштэ тыгай шэргаканым ышташ йõным пуэныт, тудо йорлылан гына огыл, ожнысо помэцикланат омэшыжэ кончэн огыл. Крэсаньык чынак оза, шканжэ шкэ пийалжым ыштышэ лийын. Тидым чылажымат Совет власть пуэн!

Колхозник-крэсаньык-шамыч шкэ родинын ушанлэ эргышт, совет властын пэнтыдэ энэртышыжэ улыт.

СОВЭТ ИНТЭЛЛИГЭНЦИЙ

Альэ 1894 ийыштак Лэнин интэллигэнцийын составшэ тыгэрак опрэдэлайалтэш манын возэн: общэстыштэ „капиталист вуйлата, виктара“ гын, интэллигэнцийыштэ „буржуазийын найомникшэ дэн карйэрист-шамычын эрэ писынрак да писынрак кушшо тўшкашт тоным пуэн шога...“¹⁾

Интэллигэнцийын кўшыл лончыжо—кугу чиновник, врач, адвокат-шамыч—шкэ вожышт дэнэ шолдыра капиталистичэский дэн помэщичьий элэмэнт-шамыч дэнэ пэнтыдын кылдалтыныт ыльэ. Тидэ интэллигэнций нэргэн Лэнин кўчыкын ойлá: тудо „кõ тудым пукшэн ашна—тудым гына кычалэш“²⁾. Кõ вара тудым пукшэн ашнэн кэртын? Кõн дэк службыш тудо вэрэштэдэн? Пэшак палэ: господствуйущий пойан класс-шамыч дэк; тудо нунылан служышаш ыльэ,— „вэт тудын вэс корныжо укэ ыльэ“³⁾.

Мэмнан тошто интэллигэнций шкэнжым класс умбалнэ шогышылан да чумыр калыкын интэрэсшым шуктышылан шотлэн. Тидын нэргэн ожно шуко возалтын. Чынжым тудын эн дэмократичэский ужашыжат калыкыштэ мэлкобуржуазнэ лончын интэрэсшым шуктэн, аралэн шогэн. Мутат укэ, мый тидын дэнэ интэллигэнций шкэ коклаж гыч калык паша вэрч кучедалшэ-шамычым луктын шогэн огыл—манын ынэм ойло.

1) Лэнин, т. 1, стр. 189

2) Туштак, 145 стр.

3) Сталин, ССР Ушэм Конституций проект нэргэн, стр. 12, Партиздат, 1936 ий.

Рэволюций дэч ожнысо интэллигэнций шкэнжын тўн ужашыжэ дэнэ буржуазнэ мировозрэнй дэнэ пропитатлалтын ыльэ. Ожнысо интэллигэнцийын составшым шарналтыза. Йужо кунам фэльдшэр-шамычыш рэдовой крэсаньык альэ пашазэ кокла гычат вэрэштэдэныт, но ышканышт фэльдшэр образованьым нуно полклаштэ налэдэныт. Йалыштэ нуным койдарэн „имнэ фэльдшэр“, „коновал“ манын лўмдылыныт; акушэркэ-шамыч гын, мэлкобуржуазнэ среда гыч, утларакшым кулак йэш гыч лэкшэ ыльыч. Учитэль-шамыч шкэ массышт дэнэ свящэнник, кулак, тыгыдэ чиновник да моло-шамычын икшывышт ыльыч. Кокла крэсаньык йэш гыч лэкшэ учитэльым пэш шуэн вэрэшташ лийэш ыльэ. Йорло йэш гыч лэкшэ нэргэн мый ошат ойло.

Интэллигэнцийын тидэ демократический ужашыжэ шкэ положэпыжэ дэнэ йалын зажиточный вэрхушкыжо дэнэ утларак чак кылдалтын ыльэ. Тидым, мутлан, тыгай простой факт гычат ужаш лийэш: кэч могай чэркэ пайрэм годымат йалыштэ учитэль, фэльдшэр, оза-апшат, мэльник-шамыч, молат, правил сэмын, поян крэсаньык-шамыч дэк погынылыныт.

Чумыр интэллигэнций калык дэч пэш тораштэ ыльэ. Дажэ „калыкыш коштшо“ 70-шэ ийласэ народоволэц-шамыч ўмбакаат калык „ош луан“ прэдставитэль-шамыч сэмын ончэн, господствуйущий класс гыч лэкшылан шотлэн нунылан ўшанэн огыл, йужгынамжэ нуным властьланат кучыктылын.

Руш интэллигэнцийын, утларакшэ тудын демократический ужашыжын положэныжэ мый, ындэ тошто кугыжан Росийысэ моло калык-шамыч гыч лэкшэ интэллигэнций, нэргэн ошат ойло; трагический ыльэ. Кугыжан властын да реакционно помэщичий зэмствын органлаштыжэ подчиньонно служэбнэ положэныштэ шогэн, демократический интэллигэнций, калыкын кугу орлыкшым ужын гынат, тудлан кўлэшын полшэн кэргын огыл. Тунамак тудо чын корныжымат шинчэн огыл. Тудо кугыжан самодэржавий дэнэ, чумыр капитализм дэнэ кучэдалмашым вуйлатэн кэртшэ классым, пашазэ клас-

сым ужын огыл. Руш интэллигэнт - демократын тидэ трагизмжэ пұтынъ руш литэратур гоч пэшак палын эрта.

Утларак ончыл, рэволюционно настройэннэ интэллигэнций калык могырыш вончылын, а пашазэ классын рэволюционно движэнийжэ умбакыжэ вийан шогымаш тудын эн сай эргыжэ-шамычым научный социализмын идэйжэ вэрч йэдинствэннэ послэдоватэльнэ кучэдалшэ пролэтариат радамыш шупшын.

Интэллигэнцийын йатыр ужашыжын буржуазно-капиталистичэский строй вэрч шогымыжо властыым большэвик-шамычын налмышт годым утларак чот палэ лийын. Интэллигэнций эсэр, мэньшэвик да моло авантюрно-политичэский группо-шамычын радамыштым тэмэн, нуныжо оружийым кидыш налын, советский власть ваштарэш кучэдалыныт. Интэллигэнцийын кугу огыл гын, йатыр ужашыжэ советский властыым саботаждэнэ ваш лийын.

„Мэмнан дэч посна илаш ок лий“,—манын капиталист-шамычлан да капиталистичэский государствылан служитлаш тунэмшэ интэллигэнт-шамыч шонэныт. Но тидэ пуста шонкалымаш вэлэ ыльэ. Октябрь рэволюцийын пэрвой идалыкшэ лүмэш эртарымэ торжэствэннэ засэданыштэ Лэнин тыгэ каласэн: „Пашазэ класс промышленностьым интэллигэнций дэч посна, да капиталист-шамыч дэч посна организоватлэн моштымыжым ончыктэн пуыш“¹⁾.

Властыым пролэтариатын налмыжэ дэч вара коло ий эртыш. Кызыт тошто интэллигэнций, шкэнжын шуқырак ужашыжэ дэнэ совет властын позицышкыжэ пэнгыдын шогалын, социалистичэский строительствыштэ чэстнэ, пұтынъ калык дэнэ пырлыа участвоватла. Тудын дэнэ йыгырэ пашазэ класс дэн крэстьянствэ кокла гыч лэкшэ, совет строй условийэш формироватлалтшэ лу да шүдө тўжэм дэнэ самырык спэциалист-шамыч пашам ыштат. Тидэ у совет интэллигэнций калык дэнэ органичэский, чакак да вигак кылдалтын.

Пашазэ дэн колхозник-шамычын икшывышт, тўналтыш

¹⁾ Лэнин, т. XXIII, стр. 243.

школым пытарымэк, кыдалаш, а вара высший школыштат тунэмаш праван улыт вэлэ огыл, но практичэский йоныштат уло. Туштыжо туныктымаш вэлэ огыл, тунэмшэ-шамычым содэржатлымашат тичмашынак кугыжаныш умбак налалтын. Мэмнан элыштэ кажнэ самырык йэн, социальнэ происхождэныжым ойыркалыдэ вузыш пурэн кэртэш. Кыдалаш школым „отличнын“ пытарышэ-шамыч высший учэбнэ завэдэныш конкурсный экзамен дэч посна пурат.

Мэмнан интэллигэнцийлан „калыкыш коштмашым“ ыштылаш нимолан, вэт тудо шкэат калыкын органичэский ужашыжэ, калыкын интэрэсшэ да тыршымашыжэ дэнэ ила. Мэмнан студэнт калыкыш ок кошт, а каникул годым шкэдэкшэ родиныш, шкэнжын родной срэдаш кайа. 1937 ийын кэнэжым Харьков область, Новосэнжарский район, Малайя. Пэрэчэпина сэлаштэ 50 нарэ студэнт—тидэ сэласэ колхозник-шамычын эргышт дэн ұдырышт канэныт. Шкэ коклажгыч шкэнжын интэллигэнцийжым луктын шогышо мэмнан калыкын ылышыштыжэ могай кэлгэ культурно вашталтыш лиймым умлэн налаш ик тидэ фактат пэш сита.

Смэлэ каласаш лийэш, мэмнан интэллигэнций пугырак пийалан условийыштэ ила. Калык дэнэ пэнгыдэ кыл дэнэ кылдалтын, тудын дэнэ пырльак социализм ыштымаштэ, коммунизмын идэйжым ылышыш пуртымаштэ участвоватла. Совет спэциалист социалистичэский строитэлыштыштэ рьадовой бойэц сэмын вэлэ огыл, но организатор, вуйлатышэ сэмынат участвоватла. Совет интэллигэнцийын творчэский пашажэ буржуазнэ эллаштэ улшо сэмын капиталист-шамычын корыстный интэрэсыштан подчиньатлалтын огыл. Мэмнан дэнэ, Совет элыштэ, тудо пугыныэкак калыкын интэрэсшылан служитла. Мэмнан интэллигэнций бэзработицам ок шинчэ, мэмнан дэнэ чыла капиталистичэский эллаштэ улшо сэмын интэллигэнтнэ пашайэн-шамыч утымаш укэ. Мбнгэшла, мэмнан государствэ чыла пашазым инжэнэрно-тэхничэский пашайэн-шамыч кукшытыш нблтал шуктышаш вэрч тырша.

Тыгай интэллигэнцийын—наук, тэхник, искусство паша-йэң-шамычын положэньышт. Лач совет власть годым гына тудо шкэ вийжым тичмашын шарэн колташ да калыкклан мучашдымын служитлаш йоным налын.

СССР—КАЛЫК-ШАМЫЧ КЭЛШЭН ИЛЫМЭ ЭЛ

Россий импэрийыш—шуко миллион калыкан пэш кугу тэритторий пурэн. Тушто пэш шуко түрлө национальность илэн. Ала мыңар шүдө ий годсэк царизм шкэ дэкишэ лишнэ улшо мландым чарныдэ ушылын, сэнэн налмэ калык-шамычым шкэ господствышкыжо подчиньатлыктэн. Нинэ калык-шамычым сэнэн налэдымашыжэ пэш жэстокий характэран улмаш. Крэсаньык-шамычын эн сай мландыштым эн ончычак кугыжан сатрап-шамыч погэн налэдэныт, а нунын почэш руш капиталист, тыгыдэ торговой, пэрэкупщик, чыла түрлө эксплоататор-шамыч кайэныт, нунын пэрвой шонымашышт—колонийым грабитлымаш ыльэ.

Тэвэ руш колонизатор-шамычын „дэятэльностьыштым“ ончыктышо шуко сүрэт гыч иктыжэ.

1904 ийыштэ кугыжан министр Куропаткинын Дальний Востокуш эртэн каймыжэ годым бурьат-монгол дэлэгацэ тудлан вэрысэ. властын осалланымыжэ нэргэн жалобым пуэн. Тидэ жалобылан вашмутым пуэн, Куропаткин дэлэгацылан тыгэ каласэн: «шарнэн шогыза, тэндан калык шкэнжым осалын кучаш тўналэш гын, мутым тэ кучаш тўналыда. Тэндан калык,—тидыж дэч йумо утарыжэ,—иктаж могай вольностьым ончыкташ, кугыжан кўштымыжлан торэшланаш шона гын, шинчэн лийза,—тэ мландэ ўмбач тунамак ўштылалтыда. Тэндан дэч кышат ок код. Тэвэ ончыза, мыңар тыштэ руш войска уло, а нуным шүдө тўжэм дэнэ муаш лийэш, и тэ „ты“ манмэш лаштырталтыда, пытаралтыда. Тланда нимомат трэбоватлыман огыл. Тэ милостыным гына йодын кэртида».

Руш калыкым царизм чот пызырэн; а руш огыл калыкын шэмэржэ-шамыч ўмбака тудо адакат вийанрак кэржал-

тын. Йаралан огыл кугыжан Российым „калык-шамычын тьурмашт“, маныт ыльэ. Царизм пызырналтшэ калык-шамычын господствуйущий классышт — эмир, хан, бэк, вэрысэ шолдыра капиталист-шамыч дэнэ сдэлкым ыштылын,—тидэ вэрхушкым кугыжан трон дэк лишэмдэн шогэн да уло нэлылык дэнэ, руш да вэрысэ национальнэ буржуазийын, культ служитэль-шамычын окса мэшакаштыт вий дэнэ национальнэ крэстьянством пызырэн. Пычкэмыш дэн нэвэжэствэ казах, туркмэн, узбэк, тьурк, чуваш да моло калык-шамычынат постойаннэ спутникиштыт ыльыч. Права укэлык, нимо волгыдым уждымо кўчызылык, у да у насилыйын эрээк лўдыкшым ыштэн шогымыжо, национальность-шамыч коклаштыт угнэтатэль-шамычын искусствэннэ ылыжтэн шогымо каргашымаш да культ служитэль-шамычын кугу авторитэтыштыт тыгыдэ национальность-шамычын илышыштыт чынак чытыдымэ нэлым ыштэн.

Палэ, чыла тидэ тыгыдэ национальность-шамыч коклаштыт царизм ўмбакаш, тудын чиновникшэ-шамыч ўмбакаш, а нунын гоч—пўтынь руш калык ўмбакаш пэш кугу нэнавиस्थ्यым луктын. Нинэ калык-шамычын руш калык дэнэ изакшольакла ваш кэлшэн илаш тўналмэ жап нигунамат ок толла койын. А кугыжан правитэльствэ, руш дэн руш огыл помэщик дэн капиталист, купэч дэн торговой, гэнэрал, чиновник дэн поп-шамыч пўтынь руш калык ўмбакаш нэнавиस्थ्यым, тугак чыла калык-шамыч коклаштыт нэнавиस्थ्य дэн поро шоныдымашым ылыжтэн шогышаш вэрч чыла лиймым ыштэныт. Тьурк дэн армян калык коклаштыт эрээк каргашэн ылым чыланат шинчат, кудо лу тўжэм дэнэ йэн-шамычым пуштэдымашкэ шуктэн.

Калык-шамыч коклаштыт враждам ылыштарэн, нуным иктыштыт вэсыштыт дэчын йотэштарэн царизм да господствуйущо класс-шамыч ышкэныштын устойыштым пэнгыдэмдаш шонэныт.

Пызырналтшэ тыгыдэ калык-шамыч радамыштыт эрыкыш лекташ шонымаш да ўшанымаш шукэрташ кушкын шогэн. Шагал огыл протэст, внутрэннэ дэн внэшний восстаний-шамыч лийын; шагал огыл грузин, украин, йэврэй, армян,

бэлорус, бурьат-монгол, йакут да Российысэ моло калык-шамычын рэволюционно кучэдал шогышо йэнгышт эрык, пийалан илыш вэрч кучэдалмашэш шкэ вуйыштым пыштэныт. Но национальнэ окраинласэ калык массын чыла восстаньэ, протэст-шамычыштымат кугыжан сатрап-шамыч чаманыдэ лаштыртылыныт.

„Российысэ пашазэ дэн крэсаньык-шамыч шкэ ўмбачышт царизмын палачшэ-шамычым да капиталын гнэтшым тудлан лийын налын шуэныт, нуно шкэныштын освободитэлынэ задачыштым умлэныт да совет власть вэрч, мэмнан элыштэ социализм ыштышаш вэрч кучэдалмаштэ Российысэ моло национальность шэмэр-шамыч дэнэ пэнтгыдэ изакшольак сойузым ыштэныт“¹⁾).

Кугу Октябрский Социалистический рэволюций кугыжан Российысэ чыла калык-шамычын вийыштым тўндышў шынчырым шалатыш. Шэмэр-шамыч шкэныштын социалистический, шуко национальностыан государством — Совет Социалистический Рэспублик Ушэмым калык-шамычым пызырымэ да ўкымлымў корно дэнэ огыл, а ышкэ кумыл дэнэ кэлшэн ушнымо корно дэнэ ыштыш.

Совет властын колымшо идалыкшылан мэмнан Совет Ушэмысэ чыла калыкынак озанлык дэн культурышт пэлэдамашым мэ имэтлэна. Вэт альэ шукэртат огыл Срэдный Азийысэ, Закавказийысэ, Дагэстанысэ, Чэчэно-Ингушэтиийысэ йорло крэсаньык-шамыч да молат шкэ мландыштым пэш ожнысо жап дэч кодшо примитивнэ орудий дэнэ обработыватлэныт. Кэч кузэ кыртмэн ыштымэ да айдэмэ вийым пэш кугун кучылтмо гынат, тидэ примитивнэ обработка пэшак изи резульататым пуэн, тудыжымат ныл ужаш гыч кум ужашыжым вымогатэль-шамыч погэн налэдэныт.

Октябрский социалистический рэволюций Ушэмысэ калык-шамычым путырак кугу творчэствыш тарватыш. Курым дэнэ шинчырлымаштэ лийшэ калык энэргий пашазэ класс дэн крэстыянствын сэнымэкышт пэш кугу вий дэнэ

1) Молотов, Статья дэн рэчшэ, 223 стр. Партиздат, 1937 ий.

чымалт лэктын. Кажнэ калыкын творчэствыжэ нэргэн шүдö дэнэ книгам возаш лийэш ыльэ.

Ожнысо йал озанлыкыш, айдэмым ужаш лийдымэ чэп дэнэ пидмэ сэмын шкэнжын пайда пудымо пасужо пэлэн пижын шичмыжэ годымсо пасулашкэ да тунамсэ шүкшын обрабатыватлымашкэ ончалына. Кызыт нинэ пасу дэн тушто ыштышэ пашайэн-шамыч йөршэш вэстүрлэмыныт. Хлопок дэн шурно пасулаштэ трактор-шамычын ритмичэский йүкышт шокта; эн примитивнэ орудийым—амачым, пожалэ, музэйлаштэ гына вэрэшташ лийэш. Шун бордбур дэнэ авырымэ да нимогай порьадкэ дэч посна кийшэ мландэ участкэ-шамыч калыкын шинчажым куандарэн огытыл, а кызыт—тұрыс планироватлымэ, шкэ кугытышт дэнэ агрономичэский интэрэслан кэлшышэ участкэ-шамыч пэш сылнын койын кийат. Но эн сылныжэ—тидэ нинэ пасулаштэ паша ыштышэ калык. Чурийыштэ—вэсэлалык, тарванымлаштэ ұшанымаш, интэллигэнтность, ий шотышто вэлэ огыл, а калыкын сознаньыштыжат рвэзылык—художниклан сүрэтлаш достойно сүрэт.

Калык-шамычын шуко тукумыштым курым мучко ындырышэ йөсö мландэ—куанымаш источник, пийал источник, колхозысо тружэник-шамычын чаплэ илыш источникышт лийын. Шуко цифрым ончыктыдэ мый тидым гына каласынэм: 1913 ийыштэ сырэц-хлопокым ыштэн лукмаш 7,4 миллион цэнтнэр ыльэ, а 1936 ийыштэ 24 миллион нарэ цэнтнэрыш шуын. Посна колхоз-шамыч, кушто творчэский энтузиазм күкшö тэхникэ дэнэ да йал озанлык опыт дэнэ сочэтатылалтын гын, ожно лийдымэ сэнымашыш вэлэ огыл, но мэмнамат öрыктарышэ сэнымашыш шуыт. Шоналтэн ончаш вэлэ: ик гэктар гыч шүдö цэнтнэр хлопокым налат! Ик гэктарын хлопок парчалаштыжэ 600 пуд сырэц-хлопок кучалтэш! Тидэ ожно пызырналт илышэ калыкын шкэ пийал мумыжым огэш ончыкто мо вара!

Чыла рэспубликлаштат, чыла национальнэ областьлаштат промышлэнность шарлэн, фабрик дэн завод-шамыч ышталтыт. Тушто руш инжэнэр, тэхник, опытан пашазэ-ша-

мычын полшымышт дэнэ пашазэ дэн тэхничэский интэллгэнцийын национальнэ кадржэ кушкын шога. Утларакшэ тидым палэмдаш куанэт: нинэ фабрик дэн заводласэ станок воктэн түжэм дэнэ националкэ-удрамаш-шамыч шогалыт. Нуно альэ коло ий ожно гына—тружэницэ сэмынат, удрамаш сэмынат йөршэшак кул ыльыч.

СССР калык-шамычын творчэствышт пэш кугу да шуко шбрынан. Наукышто, тэхникиштэ, искусствышто—чыла вэрэат национальнэ форман, социалистичэский содэржаньан культур нигунам лийдымын пэлэдмашыжэ. СССР калык-шамычын творчэствышт утларак рашын калык мурышто, пэш шуко калык хорым, оркэстрым, самодэятэльнэ тэатральнэ кружокым ыштгымаштэ пэш раш ончыкталтын. Чыла гайак национальнэ рэспублик-шамычын шкэ государствэннэ театрышт уло. Мый Украин нэргэн подробно ойлаш ом тунал. Тудын культуржо руш калыкын культуржо гайракак корным эртэн. Украин калык шуко чытэн, самодержавий ваштарэш руш калык дэнэ пырля кучэдалын, руш калык дэнэ пырля сэнгалтмашым чытэн, сэнгымашкэ лэктэдэн.

Руш калык дэнэ пырля вачэ дэнэ вачэ йыгырэ царизм, помэщик да капиталист-шамыч ваштарэш кучэдалшэ грузин калык нэргэнат тидымак каласаш күлэш. Грузинский пролетариат руш рэволюционно пашазэ движэнийыштэ почотно вэрым налын шога. Грузинский культур Йэвропысо ончыл эл-шамычын культурышт дэнэ тбр шога. Совет строй тидэ культурым у социалистичэский содэржаньэ дэнэ пойдэрэн, тудым адакат күшкырак нолталын.

Мурышто, Казахстан, Узбэкистан, Армэний да моло национальнэ театр-шамычын постановкыштышт, музыкышто, калык творчэствыштэ калык-шамыч, пычкэмыш казамат гыч эрыкан элысэ волгыдо кэчын волгалтарымашкыжэ утлэн лэкишэ сэмын, эрык илышын куанымашыжым моктэн мурэн, шкэ талантыштым кугу вий дэнэ ончыктэн шогат.

Мэ тыгэ шотлэна: Совет Ушэм дэч брдыштб дажэ утларак ончыл йэн-шамычат тидэ пэш кугу процессын—калык-шамычын иза-шольакла илымашыштым ыштымэ пашан

уло кэлгытшым аклэн огытыл. А вэт тидыжэ тўнъаштэ альэ пэрвой лийын шога. Национальность-шамыч коклаштэ изак-шольякла ваш кэлшэн илымаш Совет Ушэмысэ сэмын шарлэн шогымым мэ историйыштэ ик кугыжанышымат огына шинчэ. Тудыжо ёрмаш: коло ий ожно рушынлан чылажланат ўшаныдымаш ыльэ, а кызыт Совет Ушэмысэ калык шамыч руш йолташ-шамычын опытыштым, руш искусствым, наукум, тэхникум тэмдымашын кучылтыт.

Национальность-шамыч коклаштэ нэнавистыым ылыжтышэ фашизмлан чылт противовэс, Совет Ушэмысэ калык-шамыч коклаштэ сорэвнований кайа. Кажнэ национальность шурно лэктыш шотышто, паша лэктыш шотышто, фабрик дэн заводлаштэ пашан эффэктивностьшо шотышто пэрвой вэрым налаш тырша. Кажнэ национальнэ театр ончыл вэрыш лэкнэжэ да моло театр-шамыч ончылно шкэ прэимушэствыжым ончыктынэжэ. Национальнэ спортивнэ командэ-шамыч футбол, тэннис, тулэч моло дэнат ончылно лийнэшт. Но тидын буржуазнэ конкурэнций дэнэ нимо общыжат укэ. Тидэ сорэвнований Совет Ушэмысэ калык-шамычым огэш йўкшыктарэ, а шўмангда, огэш торо, а пэнгьдэмда, огэш шалатэ, а цэмэнтироватла вэлэ. Кажнэ калык СССР социалистичэский стрóитэльствыштэ почотно вэрым налнэжэ. Узбэкистанын кажнэ пашазэ дэн крэсаныкшэ—мый Узбэкистанын гына гражданинжэ омыл, мый Совет Ушэмын, кудын столицыжэ Москва, гражданинжэ улам,—манын кугу куанымаш дэнэ ойла.

КАЛЫК ТВОРЧЭСТВЫН НЉЛТАЛТМАШЫЖЭ

Тыгыдэ национальность-шамыч коклаштэ материалнэ срдэствэ дэн культур шарлымаш посна ойырлэн огэш кайэ—тудо пўтынъ Ушэмысэ калык коклаштэ, да эн пэрвойак руш калык коклаштэ кайа.

Айдэмэ-шамычын сознанийышт гыч тошто тўнъа, шкэ прэдрассудкыжо дэнэ, шэнтгэлан кодшо тэхникшэ дэнэ, йэдиноличнэ пашажэ дэнэ эрэ утларак прэданий облас-

тыш кайа. У тэхникым кумдан пуртымо, у обществәннэ организовәннэ пашаштэ у культур кушкэш, у йән-шамыч, совет йән-шамыч, сознательнэ строитэль-шамыч кушкыт. Смэлэ каласаш лийэш: Совет Ушэмысэ калыкын тўнг паша вий ужашыжэ шкәнжын утларак кугу большинствожо дәнэ у совет йән-шамыч гыч. Тидыжэ тыгылай шотлэн лэкмаш дәнэ пэнгыдэмдалтэш. Совет строй 20 ий ила. Совет строй тўнгалтышыштэ 15 ийаш лийшэ йән-шамычлан кызыт 35 ий.

Эртышэ ийла пэш чаплэ ий улыт. Нуно йән-шамычын пэш чот кыртмэн ыштымыштым йодыныт. Совет государствын кэч кўчык да но кэлгэ содэржаньэ дәнэ тэмшэ, сылнэ историйжым шарналтымат сита. Совет художник-шамыч мутат укэ, тидэ эпохылан достойно произвэдэний-шамычым ыштат.

Мэмнан творчэствэ нўлталтмашын тугай ойыртыш-шамычшэ уло,—могайэ ик элыштат укэ. Мутлан, кэч тужэч тўнгалаш: мэмнан дәнэ кажнэ гайак заводышто, колхозышто, совхозышто, кажнэ учрэждэнийыштэ да йатыр жактыштэ нырдыж газет, самообразованьэ, политграмот тунэмме кружок-шамыч, художэствәннэ самодэятэльность, литературно да тулэч моло кружок-шамычат улыт. Тидэ пашаш лу миллион дәнэ йән шупшмо. Ик тидэ фактак совет калыкын культурностьшо кушмо нэргэн ойла, вэт тыштэ лу миллион дәнэ улшо йән-шамычын культурышт кушмо нэргэн ойлалтэш.

Мэмнан элыштэ стахановский движэнийын шарлымыжэ, кушто пашазэ-шамычын культурно-тэхничэский шотышто ончыкыжо нўлталтшашыштлан тушым пыштымэ, совет калыкын культуржо нигунам лийдымын кушмым ок ончыкто мо вара?

Стахановын, Бусыгинын, Смэтанинын, Виноградова Дусьа дэн Марусьан, Кривоносын, Дьукановын, Йусимын, Мазаийын—мэмнан калык озанлыкыштэ нинэ новатор-шамычын лўмышт совет калыкын культуржо, политичэский сознательностьшо кушмо нэргэн огэш ойло мо? Тидэ тэвэ мо

нэргэн ойна: пашазэ класс кӱргыштӱ чаплэ производствэн-ник-шамыч авангард, — „шкэ пашаштын тэхникиштым тичмашньэк тунэм шуктышо да тэхникэ гыч мо налаш лий-мым эн шуко налын моштышо“¹⁾ йэн-шамыч ышталтыт.

Стахановский движэний колхозно крестьянствомат авалтэн. Пасусо чаплэ стахановэц-шамычын—Марийа Дэм-чэнкан, Паша Ангэлинан, Марина Гнатэнкон, Полагутинын, Оськинын, Дарья Мэльникан, Мамлякат Нахангован, Паша Ковардакын лумышт кӱлан палэ огул? Колхозник-шамыч коклаштэ сорэнований кумдангын да кэлгэмын кушкэш. Совет йалын ончыл йэнжэ-шамыч колхоз пасун кӱкшӱ шурно лэктышыжым налын шуктышаш вэрч кучэдалыт да йал озанлыкыштэ кӱкшӱ лэктышан пашан чаплэ образэцшэ-шамыч мэмнан уло, тидын нэргэн ожно шонашат йӱршэш лийын огул. Ола дэн йал коклаштэ тошто, курым мучко лийшэ противоположность пытаралтэш. Колхозно производство, йал озанлык пашам механизироватлымаш, йалыштэ кумда политико-просвэтитэлы нэ мэроприятий-шамыч тидэ противоположностьюм йӱршэш пытарашлан условийым ыштат.

Шуэн огул мэмнан литэратурын лушкыдылыкшо нэргэн вуйшиймашым колына. Лийын кэртэш, айдэмэ пашан чыла сфэрыштыжэ койын шогышо тудо кугу кушмаш дэнэ та-настарымаштэ мэмнан литэратур лушкыдо. Но „мэмнан литэратур чыла калык дэн эл-шамычын чыла литэрату-рышт дэч эн самырык. Тидын дэнак пырляк тудо эн идэйнэ, эн ончыл да эн рэволюционный литэратур“²⁾. Тидэ литэратур Совет элысэ калык-шамычын социалистический пашашт нэргэн, Совет Ушэмыштэ пийалан ылыш нэргэн ойна. Тудо социалистический строитэлыштэ пашалан служитла; мэмнан литэратурно произвэдэний-шамычын гэр-ойышт тидэ у ылышын активный строитэлыжэ—пашазэ, па-

¹⁾ Сталин, Стахановэц-шамычын пэрвой Всэсойузный совэщанийыш-тышт ойлымыжо, 10 стр., Партиздат, 1937 ий.

²⁾ Жданов, Совет литэратур туньаштэ эн идэйнэ, эн ончыл литэра-тур, 8 стр., Партиздат, 1934 ий.

шазэ ўдрамаш колхозник, партийэц, инжэнэр, комсомолэц, пионэр, озанлык пашайэн-шамыч улыт; мэмнан произвэдэ-ний-шамычын тэматикшэ — тидэ мэмнан элысэ калыкын творчэский пашажэ.

Тидэ СССР-ын ончыл индустриальнэ эл вэлэ огыл, тўнъаштэ эн шолдыра социалистичэский зэмлэдэлийан эл вэлэ огыл, но ончыл социалистичэский культуран эл лий-мыжэ нэргэнат ок ойло мо вара?

Мэждународный конгрэсс дэн конкурслаштэ мэмнан учо-ный, пианист, скрипач, артист, мурызо, танцор, куржшо, ийшэ, шахматист-шамычын могай сэнгымаш ыштымыштым чыланат шинчат.

Мэмнан кадр тэхникым өртньөрлэн, мэмнан эл ий йэда у кугу организатор, бойэц, энтузиаст, гэрой-шамычым ышта. Тидым Совет Ушэмын гордый соколжо-шамычын—Чкало-вын, Байдуковын, Бэляковын, Громовын, Данилинын, Йумашэвын гэроичэский чонэштымашышт эн сайын ончыкта.

Мэмнам йодын кэртывт да йодывт: мэмнан элыштэ паша лэктышын тыгэ, нигунам лийдымын кушмыжым, совет ка-лыкын культууржо кушмым, творчэстын пэлэдмыжым мо дэнэ вара умылтараш? Мэ Сталин йолташын шомакшэ дэнэ вашмутым пуэна: „илаш сайрак лийын, йолташ-шамыч. Илаш вэселарак лийын. А кунам вэселан илалтэш, пашат вийна. Тыжэч ыштэн лукмашын күкшө нормыжо. Тыжэч паша гэрой дэн гэроиньэ-шамыч“¹⁾.

СССР—КУАТЛЭ ДЭРЖАВЭ

Шэмэр-шамычын родной авашт лийшэ тўнъаштэ йэдин-ствэннэ улшо эл—мэмнан родинэ кугу да чаплэ. Историй пуйто нуным тўжэм ий дэнэ паша ыштымылан, ойго дэн ор-лыклан, чыла ожнысылан наградитлэн.

Мэмнан эл Лэдовитый окэан гыч,—тудын островла дэн ийлажэ гыч тўнгалын, кушто совет гэрой-шамыч природо дэнэ кучэдалывт благодатнэ йуг—Шэм тэнгызын сэржэ мартэ;

¹⁾ Сталин, Стахановэц-шамычын Пэрвой Всесойузный совещани-ийштэ ойлымыжо, 15 стр. Партиздат, 1937 ий.

шюльский дэн латвийский границэ гыч, Тихий океан мартэ шуйнэн кийа.

Тэриторийын кумдалыкшэ мэмнан мландыштэ улшо түрлө—түрлө поянлыкымат ончылгочак палэмдэн. Сэвэр чодра дэнэ лэвэдалтын, кудын качэствыжэ пүтынь тўньалан палэ. Сэвэр гыч йугыш, запад гыч востогыш, чыла вэлышкат миллион дэнэ йэңым пукшэн кэртшэ уржа дэн шыдан ўдымө мучашдымэ пасу-шамыч кайат. Нунын воктэн айдэмын тўрлымө лум гай ошо хлопокан равнинэ, чай плантаций, виноградник-шамыч улыт. Сылнэ колхозно садлаштэ совет власть годом ыштымэ саска-шамыч—мандарин, апельсин, лимон кўйыт.

Мэмнан энэрна, йэрна-шамыч да эл воктэн улшо тэңыз-шамыч шуко кол запас дэнэ тэмыныт. Кумда пасу дэн олык мучко шолдыра дэн тыгыдэ вольык кўтў-шамыч коштыт. Мэмнан нъэдрна кўртньө руда, шўй, нэфть, шўртньө, миньэрал ўйангыш да мучашдымэ шуко моло пайдалэ ископайэмый дэнэ пэш поян.

Лу тўжэм километр дэнэ кўртньө корнын вурс рэлысыжэ-шамыч кайат. Мэмнан тэңызна дэн шуко вўдан энэрна дэн совет-йэң-шамыч канал-шамычым ушэныт, нунын дэнэ йуг гыч сэвэрыш, запад гыч востогыш да мўнгэшлат мучашдымэ груз—айдэмын лэктышан паша рэзултатшэ—колталтэш.

Чодра, нъэдрын поянлыкшэ, пашазэ дэн колхозник-шамычын лэктышан пашашт, нунын тэхникым тунэм шуктымышт элыштэ индустриальнэ строитэльством кумдан шарэн колташ йўным пуэныт. Тўжэм дэнэ фабрик, завод, электростанций-шамыч ышталтыныт. Мэмнан Днэпр, Волхов гай энэрна-шамыч ожно грузым шупшыкташ гына полшэныт, кызыт пэш шуко элэктричэский ээргийым пуат. Тошто кугыжан Российлан вий шутыдымо улшо йўршэш у паша отрасль-шамычым ыштымэ. Ожнысо дэнэ тагаста; раш лийдымэ металлургичэский промышлэнностьым ыштымэ; автомобильнэ дэн тракторно завод-шамыч ышталтыныт-авиационно промышлэнность ышталтын; синтэтичэский

каучук ышталтэш; колхозно пасу-шамычлан химичэский удобрэньэ ыштымашым ий гыч ийыш нёлтэн шогышо химичэский промышлэнностыым ыштымэ. Чыла тидэ угла-ракшым примитивнэ крэстьянский пашан улшо тошто кугыжан, аграрно-йорло Российым Совет Социалистичэский Республик Ушэм маналтшэ кўкшын атыланышэ индустриальнэ элыш савырэн.

Тошто кугыжан Россий кугу дэржавэ-шамыч шотышто шогэн. Но тидэ тудлан нунын данницышт лийаш мэшайэн огыл. Но Россий гыч кугу парышым луктын шогышо эл-шамычшат парымэш кодын огытыл. Царизмлан да господствуйшо руш класс-шамычлан нэлэ жап толмо годым нинэ эл-шамыч нунылан шкэ окса мэшакышт дэнэ полшаш толэдэныт. Тыгэ 1905 ийыштэ лийын, кунам рэволюционно пашазэ класс дэн крэстьянствэ царизмым тэвэ-тэвэ колымэш пэрэн шуат ыльэ. Тидэ жапыштэ француз банкир-шамыч шкэ „клиентурыштым“ утараш тольыч.

Капиталист тўн्यान заправилжэ-шамыч мэмнан, Совет Ушэмыш огыт тол, а чынжым каласаш гын,—шыдын ужынкэртдымаш дэнэ ончат. Да, уло, молан ужын кэртдымын ончаш. Эн пэрвойак, мэ нунылан мэмнан пашазэ-шамычым эксплоатироватлашышт, мэмнан мландын нээдржэ дэнэ пайдаланашышт йбным пытарэн улына; кокымшыжо—да тидэ тўнжб—мэ шкэнан капиталист-шамычым сўмырышна. Мэмнан дэнэ властыштэ пашазэ класс дэн крэстьянствэ шога. Тидын дэнэ мэ тўныасэ чыла шэмэр-шамычлан шэмэр-шамычын капиталист дэч посна илэн кэртмэ образэцым ончыктэн пуэн улына. Тэвэ тидыжым капиталист-шамыч мланна нигузэат проститлэн огыт кэрт. Тыжэчак нунын ужын кэртдымын ончымыштын нэгызшэ да тидын дэнак пырля Совет Ушэм ончылно вольык сэмын лўдмышт лэктын шога.

Разбойничий финансэ капиталын оружэносэцшэ—фашист-шамыч, маниак сэмын, ик шонымаш дэнэ тэмыныт—Совет Ушэмым шалаташ. Нуным мэмнан элын пэш кугу пространствыжэ, тудын ўдымб пасулажэ, угычыштымэ фабрик дэн заводшо-шамыч шупшыт; нуным мэмнан нээдр

дэн мэмнан чодрана шулшыт, нуным мэмнан шэмэр-шамычын лэктышан пашашт дэнэ ышталтшэ поянлык шулшэш, Нинэ хищник-шамыч, шужышо шакал-шамыч сэмын, мэмнан границэ воктэн шекланэн коштыт, мэмнан тэрриторийыш пурашлан рожым муаш тыршат. Но мэмнан границэ пэнгыдэ. Тудым мэмнан чаплэ Йошкар Армийын бойэцшэ-шамыч аралат. Иктаж могай вэрыштэ случайнэ вончэн кэртшэ нинэ хищник-шамычын посна попыткышт нуныланак плачэвнын пытэдэн. Мэмнан бойэц-шамыч нуным чаманыдэ лаштыртылыныт.

Мэмнан армий, калык армий, Совет элым, тудын тыныс социалистический пашажым бдительнэ аралэн шога. Моло сэмынжэ лийынат ок кэрт. Вэт мэмнан армий—тидэ СССР-ысэ колхозно крестьянствын, пашазэ классын да чыла чэстнэ граждан-шамычын эн сай эргышт. Калык дэн армий коклаштэ тыгай кыл—родствэнность тўнаштэ нигуштат укэ. Мэмнан Йошкар Армий—тидэ калыкын эн сай ужашыжэ. Тудо калык дэнэ пырля корнышто ваш лиймэ чаракым сэна, тудо калык дэнэ пырля цўртыс вийым сэна, тудо калык дэнэ пырля культурым, ончыкылык адакат сайракым сэнен налэш. Тудо калык дэнэ пырля, тудын ойыраш лийдымэ ужашыжэ лийын, Совет Ушэмын тўрыслыкшым да тўкаш лийдымылыкшым, мэмнан элыштэ илышэ чыла калык-шамычын нийалыштым бэззавэтнэ арала да аралаш тўналэш.

Мэмнан родинэ чаплэ. СССР-ысэ чыла калык-шамыч тудым мучашдымын йўратат да йўратыдэжат огыт кэрт. Вэт тидэ мландэ шарын йэдинствэннэ ужашыжэ, кушто шэмэр массэ, пашазэ класс, крестьянствэ—шкэ пийалыштлан оза улыт; вэт тидэ йэдинствэннэ эл, кушто властыштэ пашазэ дэн крэсаньык-шамыч шогат. Капиталистический эллаштэ пролетарийын родиныжэ укэ. Тушто капиталист-шамычын родинышт уло. Совет Ушэм—тидэ шэмэр-шамычын родинышт. Миллион дэнэ йэнг-шамыч Октябрь социалистический рэволюций кэчэ гыч чын родиным муыныт, нуно тудым тушман-шамыч ваштарэш кучэдалмаштэ онышт дэнэ.

аралэн кодэныт да аралэн шогат. Кузэ вара мланна тудым йбраташ огыл, кузэ вара мланна тудын вэрч кучэдалаш огыл?

Совет йэн-шамычын патриотизмышт йбратэн обработыватлымэ пасулаштэ, чаплын ыштымэ фабрик дэн заводлаштэ, элын обществэннэ ылышыштыжэ кумда массын активнын участвоватлымаштэ, шкэ культурностьым нблташ тыршымаштэ ончыкталтэш. Тидэ патриотизм кажнэ красноармэйэцын — тудын аралымаштэ мэмнан родинэ Совет Ушэмын чыла тушманжэ-шамычлан сэнгаш лийдымэ улмым умлымаштыжэ ончыкталтэш. Садланак калыкат изи гыч тўнгалын кугу мартэ шкэ Йошкар Армијжэ вэрч чот тыршымым, тудым йбратымым ончыкта.

Пашазэ класс дэн крестьяйнствэ властыым сусыртыл ытырымэ элыштэ налын, тушто утларакшым толымо крестьяйнствэ, шаланышэ фабрик дэн завод-шамыч ылыыч. Эл калык тушман-шамыч дэнэ тэмын ыльэ, нуно шкэ родиныштым ик сэрэбрэникланат ужалаш йамдэ ылыыч. Эрвэл гыч да кас вэл гыч тамлэ шултышым руалтэн налаш шонышо иностраннэ полчищэ-шамыч эл ўмбак нушкыныт.

Коло ий коклаштэ СССР калык-шамыч шуко ыштэныт. Тудын чыла луклажэ интэрвэнт-шамыч дэч эрыкталтын, эл матэриальнэ шотыштат культур шотыштат гигантски кушкэш, тидын дэнэ тудын войэннэ куатшат пэнгыдэмэш. Мэждународный отношэний Олимпэштэ Совет Ушэмын йўкшб эрэ чотрак да чотрак йонгалтэш. Тидэ йукум СССР-ын танжэ-шамыч—шэмэр массэ вэлэ огыл, но тушманжэ-шамычат эрэ вниматэльнырак колышташ тўнгалыныт.

СССР—пашазэ дэн крэсаньык-шамычын вэликий Эл.

КОММУНИСТИЧЭСКИЙ ПАРТИЙ— ШЭМЭР-ШАМЫЧЫН АВАНГАРДШЭ

Шўдб тўжэм дэнэ йэн-шамыч шканышт йодышым пуат: кужэч Совет Ушэмысэ калык-шамычын тынар кбргб виышт лэктэш? Мо нунын тынар виыан кушмыштым луктын шога?

Тидэ йодмашлан вашмут пэш простой, тудым кажнэ йэн мун кэртэш: тидэ коммунистический партий. Тудын вуйлатымыжэ почэш мэмнан элысэ пашазэ класс ныллэ ий утла кучэдалэш, тудын вуйлатымыжэ почэш пашазэ дэн кресаньыкшамыч властым налыныт, тудын вуйлатымыжэ почэш мэшкэнан элыштэ царизм дэн капитализмым сэнгэн улына, тудын вуйлатымыжэ почэш мэ социализмым ыштэн улына. Совет Ушэмыштэ мо ышталтэш—чылажат коммунистический партийын программыжым шуктымаш улэш. Коммунизм йэн-шамычым величайший пафос дэнэ заражатла да кумылыштым нёлта, коммунизм тыгылай физический пашалан шұлышым пуа, тудым кэлгэ идэйнэ содэржаньэ дэнэ тэма.

Пашазэ класс дэн крэстыянствын эн сай эргышт, шэмэршамычын утларак активнэ ужашыжэ коммунистический партийыш пура, тушко пашазэ класс дэн крэстыянствын пашажэ вэрч кучэдалашлан пура. Моло сэмынжэ лийынат огэш кэрт!

Коммунистический партийын шкэ спэцифический интэрэсшэ, шкэнжын посна цэльжэ укэ. Тудын интэрэсшэ, тудын цэльжэ—тидэ пашазэ классын да колхозно крэстыянствын интэрэсшэ дэн цэльжэ. Коммунистический партий калыкын кайшаш цэльым формулироватла да опрэдэлитла, тидэ цэльым илышыш пуртэн кэртшашлык средствэ дэн йоным организоватла да чумыра, палэмдымэ задачым ыштэн шуктымашым вуйлатэн шога.

Коммунистический партий массэ дэнэ пэнгыдын кылдалтын,—тудын дэнэ кылдалтдэжат ок кэрт. Коммунистический партий массын интэрэсшым ончыктэн, тудым организоватлэн, волгалтарэн да тидэ цэль шуктымаштэ тудым виктарэн шогэн, массэ дэнэ пырльа гына шындымэ цэльым илышыш пуртымашкэ шуэш. Партийын массэ дэнэ пэнгыдэ кыл кучымыжым йомдарымаш тудын коммунистический содэржаньым йомдарымаш лийэш ыльэ.

Шэмэр массэ дэн коммунистический партий—тидэ ик тичмаш улыт. Йарак огыл Ленин нэргэн шарнымаш айдэмэ-

шамычын сознаньыштышт ила вэлэ огыл, но эрэ кугурак да кугурак вэрим налэш. Йарак огыл Сталин лум миллион дэнэ йэн-шамычын шұмыштышт восторгом, куанымаш дэн лышыл улмо чувствым луктэш. Коммунистический идэйын выразитэльжэ—Сталин дэнэ вэликий русский социалистический рэволюцийын эрэ нолталт шогышо движенийын пұтынь историйжэ кылдалтын, тудын дэнэ шонымаш, ұшанымаш да Совет Ушэмысэ калык массын ыштэн шуктымо сэнгымаш-шамычшэ кылдалтыныт. Пұтынь калыкын йобратымыжлан вашмут сэмын Сталин йолташын ойжо йонгалтэш: „Ўшанэн кэртыда, йолташ-шамыч, мый ончыкыжат пашазэ классын пашажлан, пролэтар рэволюцийын да тўнъамбал коммунизмын пашажлан шкэмын уло вийэмым, шкэмын уло моштымашэмым, да кўлэш лийэш гын, шкэмын уло вўрэм, чўчалтыш почэш чўчалтышым пуаш йамдэ улам“¹⁾.

Коммунистический партий СССР калык-шамычын каймэ исторический корнын свэточшо. Коммунистический партий социалистический родинын эргышт-шамычым ончык нангайа, нуным энтузиазм дэнэ заражатла, тыгэ нунын массовый гэройствыштым, родинэ йобратымыштым луктэш.

Совет Ушэмысэ калык-шамыч коммунистический партий вуйлатымэ почэш ончыкылык сай илыш вэрч кучэдалыныт. Коммунистический партий вуйлатымэ почэш нуно кызыт сэнгымаш гыч сэнгымашыш кайат. Сталин йолташ вуйлатымэ почэш Совет Ушэмысэ калык-шамыч коммунизмым сэнэн налыт!

Эртымэ корным, кудын тўналтышыжэ Кугу социалистический рэволюций ыльэ, ончэн лектатат шэмэр массын творчэский вийжылан, тудын гэройствыжлан, мэмнан партийын идеалжэ вэрч кучэдалмаштэ тудын бэззавэтнэ прэданнэ улмыжлан куанымэ, брмб чувство дэнэ авалталтдэ от кэрт. Тидэ творчэский вий утларак рашын чрэзвычайнэ VIII-шэ Совет сйэздын приниматлымэ ССР Ушэм Конститу-

¹⁾ 1929 ий 22 декабрьсэ „Правда“

цийыштэ ончыкталтын. Калык тудым Вэликий Сталинский Конституций манэш.

Конституций шэмэр массын мом ыштэн шуктымыжым да сэнэн налмыжым эн кұчык формулировка дэнэ возэн, тудлан йуридикэский пэнгыдэмдэн шындэн.

Сталинский Конституцийым ыштымаш да приматлы-маш СССР калык-шамычын развитийыштышт, калык власть вийанмаштэ кугу историчэский ончык тошкалмаш. Капитализм эллаштэ демократийын тугакат жалкэ улшо формыжат шалаталтэш, а йатыр эллаштэ демократий йёршэш лаштырталтын да фашизм дэнэ олмэшталтын. Тидэ жапыштак Совет Ушэм избиратэльнэ систэмыштэ умбакыжат демократизацийым пурта, пашазэ дэн кресаньык-шамычым государствэннэ управлэныш шупшэш, пашазэ класс диктатурын базыжым кумданга, диктатурым „обществэ шотышто государствэннэ вуйлатымашын утларак лывыргэ, тыгэрак,—утларак вийан систэмыш...“ ¹⁾ савыра.

Пұтынь совет власть, кұшыч тўналын ўлкў шумэш, СССР Вэрховный Совет гыч тўналын йал совет мартэ, всеобщо, вик да тўр сайлымаш дэнэ тайнэ голосоватлэн сайлалтэш. Тидэ—государствэннэ орган-шамычын пашашт шотышто калык контролым вийандымаш лийэш. Тидэ лийэш: властыштэ шогышо кажнэ йэнгым тўжэм дэнэ тудын избиратэльжэ-шамыч шекланаш тўналыт. Тидэ лийэш: тудо альэ тидэ власть прэдставитэлын злоупотрэблэныжэ вэрч, титакшэ вэрч, паша ышташ моштыдымыжо вэрч избиратэль кўргыштыжў шкэнжын моральнэ отвэтствэнностьшым шиждэ ок кэрт. Тидэ, шкэ могырымжо, калык массыштэ государствэнность сознанийым, совет социалистичэский государствын сэнэн шогышашыжэ да тўрыслыкшў вэрч мут кучымашым вийанга, пэнгыдэмда.

СССР Конституций совет демократийым кумдан шара. Тудо граждан-шамычын праваштым увэртарымэ дэнэ ок чарнэ, а нуным законодатэльнэ порьадкэ дэнэ обэспэчи-

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проэкт нэргэн, 27 стр., Партиздат, 1936 ий.

ватла. „Сандэнэ раш, у Конституций проектын демократизмыжэ—вообщэ „обычнэ“ да „чыла признатлымэ“ демократизм огыл, а *социалистический* демократизм“¹⁾).

Конституций калык судымат демократизироватла, тудым калык всообщо, вик да тӧр сайлымэ права нэгызэш, тайнэ голосоватлэн сайла. Совет власть калык кидыш пэш кугу государствэннэ важностьан институтым пуа, чыла капитал эллаштэ гын тидэ шэмэр-шамычым пызырымэ орудий лийын шога. Тидым калык власть гына ыштэн кэртэш. Тидэ фактыштэ, вуд чўчалтышыштэ улшо сэмын, совет стройын чыла систэмжэ койэш.

Калык шкэ мландыжым вэс элласэ интэрвэнт-шамыч дэч сэнэн кодашлан шуко вийым пыштэн, кугыжан свора дэнэ кучэдалмаштэ шуко вўрым йоктарымэ. Совет государством ыштымашкэ, промышленность дэн йал озанлыкым вийанды-машкэ, Совет Ушэм калык-шамычын культурыштым вийанды-машкэ пашазэ, крэсаньык да чыла чэстнэ совет граждан-шамычын вийыштым шуко пыштымэ.

Гэроичэски эртымэ тидэ корнын результатыштыжэ калыкын „СССР-ыштэ социализм сэнгымэ факт нэргэн, СССР шэмэр-шамычым капиталистический куллык гыч утарымэ факт нэргэн, СССР-ыштэ кумдан шарымэ, мучаш мартэак последовательнэ демократий сэнгымэ факт нэргэн просто да кўчыкын, протокольно стиль сэмын гайракак, тракто-ватлышэ исторический документшэ уло...

Кучэдалмэ да йӧсылыкым чытымэ корным эртымэк сэнгымашын саскажэ нэргэн ойлышо шкэ Конституцийым ыштэн шуктымаш кумылым ласканда, куандара. Мэмнан калыкын мо вэрч кучэдалмыжым да тўнхамбалсэ-исторический сэнгымашым кузэ ыштэн шуктымыжым палэн шогымаш кумылым ласканда, куандара. Мэмнан калыкын шуко йоктарымэ вўржӧ арам йомын огыл, тудо шкэ результатшым пуэн,—тидым шинчымаш кумылым ласканда, куандара. Тидэ мэмнан пашазэ классым, мэмнан крэсаньыкым,

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проект нэргэн, 20 стр., Партиздат, 1936 ий.

мэмнан трудовой интэллгэнцийым вооружатла. Тидэ ончыко нангайа да законно кугэшнымэ койышым нёлта, Тидэ шкэ вийлан ұшанымым пэнгыдэмда да коммунизмын у сэнгымашыжым ыштэн шуктымаш вэрч у кучэдалмашкэ мобилизоватла¹⁾).

Тэвэ молан шэмэр-шамычлан социалистичэский родинэ тыгэ лишыл, шэргэ да йөратышашлык. Тэвэ молан шэмэр массэ шкэ вождышым Сталин йолташым пэш чот йбрата.

Партий да тудын вождышо Сталин йолташ вуйлатымэ почэш лүддэ ошкылың, ончыко, коммунизмыш!

¹⁾ Сталин, ССР Ушэм Конституций проект нэргэн, 44 стр., Партиздат 1936 ий.

Ц. 192 г.

Арт № _____

Сигнатура _____

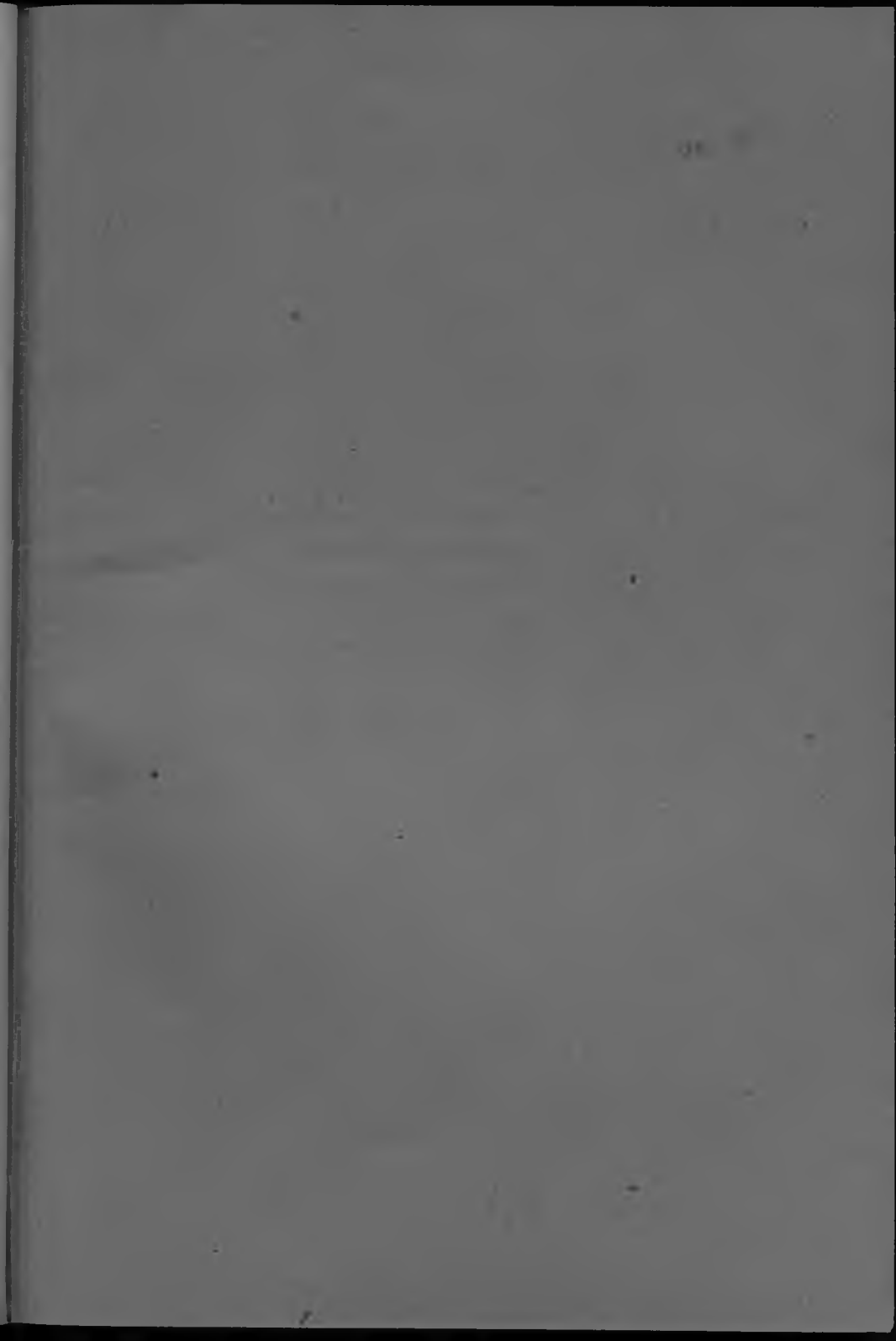
СОДЭРЖАНЬЭ

СССР-ыштэ пашазэ класс мом ыштэн шуктэн	5
Колхозно крэстьянствэ—Совет властын ушанлэ . энэртышыжэ	14
Совет интэллигэнций	21
СССР—калык-шамыч кэлшэн илымэ эл	25
Калык творчэстын нёлталмыжэ	30
СССР—куатлэ дэржавэ	33
Коммунистический партий шэмэр-шамыч авангард .	37

Өгв. редактор С. Е. Егоров.
Тэхредактор Т. Бутенин.
Коррэктыр А. Исакова.

Ногац 3/XI—37 ий, пэчатыхш 21/XI—37 лй пумо.
Марлит № Б—396. Издательствын заказ № 63, типографийын—69.
Тираж 10000+120. Кагаз кугыт 60×92¹/₁₆. 2,75 пэч лист.
Пэчатный листыштэ 29000 типографский знак.
Маргосиздатын 1-й типографийжэ. Йошкар-Ола, Совэт урэм, 54.

14. 1938.
АРХИВ № 117
СОВЕТСКИЙ АРХИВ

190

Мар-Л.
3-2

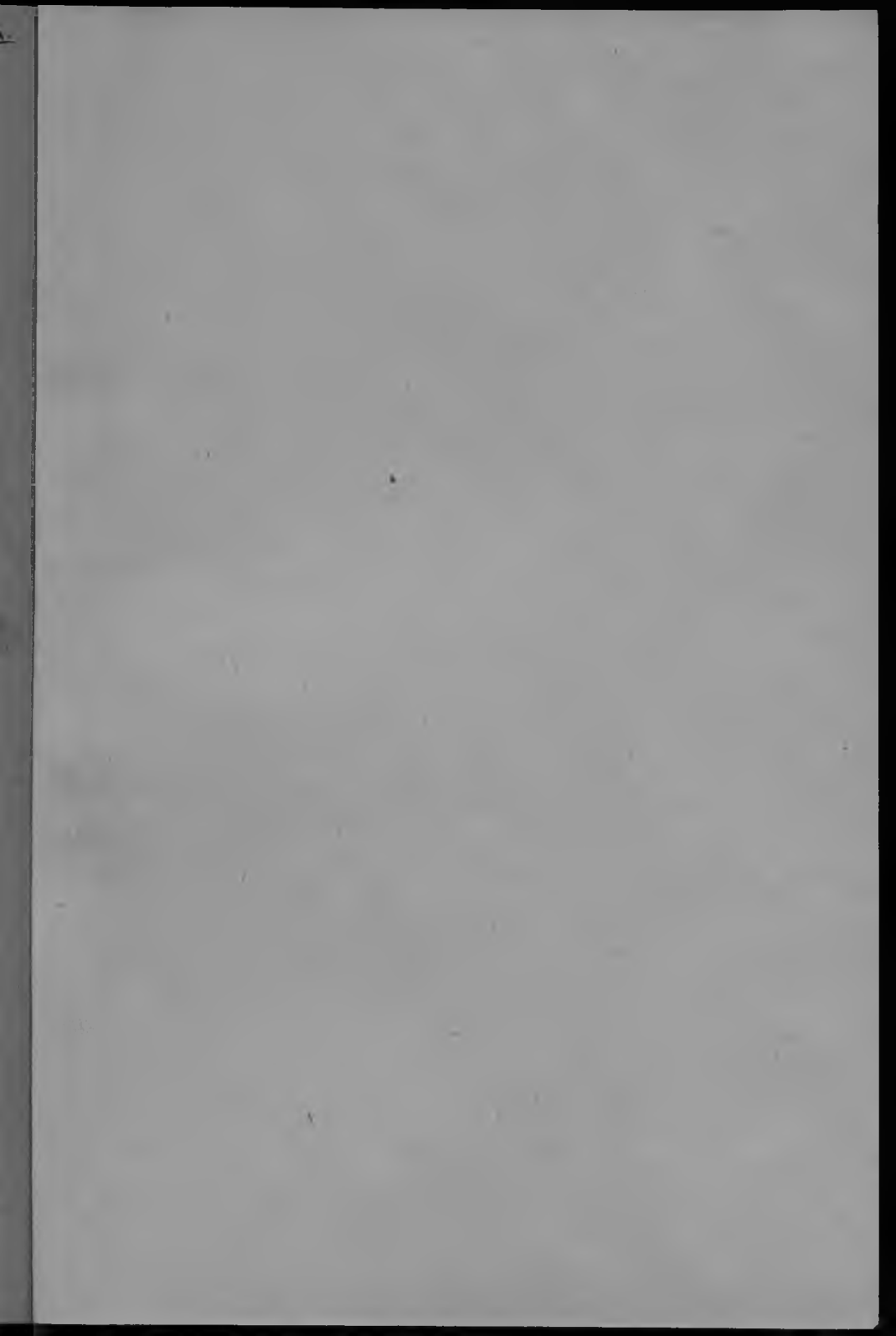
15 ыр.

М. И. КАЛИНИН. Что дала
советская власть трудящимся.

На марийском языке.

33

✓

	Map.
	3-2.